

ДЕРЖАВНА
СЛУЖБА
ЯКОСТІ ОСВІТИ
УКРАЇНИ

ВПРОВАДЖУЄМО ІНКЛЮЗІЮ В ЗАКЛАДІ ОСВІТИ

Зміст

Замість вступу	4
Словник термінів	7
Розділ 1. Розвиваємо інклюзивне освітнє середовище	13
Складові школи, яка розвиває інклюзивне середовище:	13
1. Культура інклюзивності	14
2. Якісний менеджмент і стратегічне планування	18
3. Учні, яким потрібна підтримка, і учні, які готові її надати	20
4. Батьки – учасники створення інклюзивного середовища	20
5. Достатній, підготовлений персонал	21
6. Доступна інформаційна і матеріально-технічна база та інфраструктура	23
7. Фінансування, яке покриває потреби закладу освіти	24
Розділ 2. Організуємо та впроваджуємо інклюзивне навчання дітей з особливими освітніми потребами	25
1. Створюємо рівні умови для навчання	25
2. Відкриваємо інклюзивний клас	27
3. Визначаємо рівні підтримки	31
4. Плануємо освітній процес дитини з особливими освітніми потребами	39
5. Створюємо та організуємо роботу команди психолого- педагогічного супроводу	41
6. Організуємо дистанційне навчання для учнів з особливими освітніми потребами	48
Розділ 3. Розробляємо індивідуальну програму розвитку дитини з особливими освітніми потребами	53
1. Індивідуалізуємо процес навчання дітей з особливими освітніми потребами	53
2. Розробляємо індивідуальну програму розвитку	55
Розділ 4. Шукаємо ресурси для якісного інклюзивного навчання в закладі освіти	71
Розділ 5. Дбаємо про якість: моніторинг якості інклюзивного навчання як складова внутрішньої системи забезпечення якості освіти	78

Замість вступу

Вперше на міжнародному рівні права людини зазначені в Загальній декларації прав людини¹. Одним із цих прав є право на освіту.

В декларації передбачено, що кожна людина повинна мати всі права і всі свободи, незалежно від раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії, політичних або інших переконань, національного чи соціального походження, майнового, станового або іншого становища. Кожна людина має право на освіту, а батьки мають право пріоритету у виборі виду освіти для своїх малолітніх дітей.

75 років тому декларація прав людини розпочала шлях відкриття доступу до освіти, щоб кожен і кожна мали змогу навчитись читати, писати, мали доступ до інформації, до літератури. Здавалось, такі прості речі. Втім знадобилось ще 46 років, щоб міжнародна спільнота дійшла і до питання впровадження в освіті інклюзії, щоб доступ до школи мав справді кожен. У 1994 році старт цьому процесу дала Саламанська декларація², яка проголосила, що школи повинні приймати всіх дітей, незважаючи на їхні фізичні, інтелектуальні, соціальні, емоційні, мовленнєві або інші особливості розвитку.

Зміни на законодавчому рівні в Україні розпочалися після ратифікації Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю і Факультативного протоколу до неї у 2009 р³.

1 жовтня 2010 року було ухвалено Концепцію впровадження інклюзивної освіти⁴.

---

¹ Загальна декларація прав людини [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text

² Саламанська декларація про принципи, політику та практичну діяльність у галузі освіти осіб з особливими освітніми потребами та Рамки Дій щодо освіти осіб з особливими освітніми потребами [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_001-94#Text

³ Закон України «Про ратифікацію Конвенції про права осіб з інвалідністю і Факультативного протоколу до неї» [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1767-17#Text>

⁴ Про затвердження Концепції розвитку інклюзивної освіти [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-kontseptsii-rozvitku-inklyuzivnogo-navchannya>

В Законі «Про освіту» визначено, що особа з особливими освітніми потребами – особа, яка потребує додаткової постійної чи тимчасової підтримки в освітньому процесі з метою забезпечення її права на освіту (пункт 20 частини 1 статті 1).

Протягом наступних років інклюзія суттєво проникла в українські школи. Станом на початок 2023 року в Україні інклюзивне навчання організовано для 35 тисяч учнів, працює понад 25 тисяч інклюзивних класів. Для порівняння, п'ять років тому в інклюзивних класах навчалось вдесятеро менше дітей, ніж сьогодні.

Втім, повномасштабна війна в Україні внесла свої корективи. Наші діти залишились без домівок, сотні шкіл зруйновано, діти проживають у різних регіонах України, у різних країнах, в умовах тимчасового прихистку. Термін «з особливими освітніми потребами» у його широкому розумінні можна застосувати для більшості учнів.

Війна змусила освітян думати і діяти інакше, адже дітей, яким потрібна особлива увага і підтримка, стає дедалі більше, а часу на пошуки рішень – немає. Сьогодні школа має дуже швидко пристосовуватися до індивідуальних потреб дітей та адаптовувати свою діяльність до викликів, пов'язаних із безпекою, воєнним станом, вимушеним переміщенням громадян на безпечні території, руйнуваннями інфраструктури тощо.

Війна – той час, коли від декларацій потрібно переходити до практики. Зокрема, і у питанні створення інклюзивного освітнього середовища. Травмовані досвідом війни діти, діти, які опинились у складних життєвих обставинах, діти з інвалідністю, хлопчики і дівчатка, які по-різному адаптуються та інтегруються у шкільне середовище, діти, які на деякий час не мали доступу до освітнього процесу через хворобу, війну чи інші причини – всі вони є дітьми з особливими освітніми потребами, яким необхідна увага і підтримка в інтеграції у шкільному середовищі.

Цей посібник має на меті допомогти керівникам шкіл у творенні інклюзивного освітнього середовища для дітей з особливими освітніми потребами у найширшому розумінні цього терміну.

Тут ви знайдете покрокові інструкції з відкриття інклюзивних класів та забезпечення всієї екосистеми управлінських рішень для функціонування системи інклюзивного навчання. Тут є відповіді на основні питання

щодо забезпечення якості організації інклюзивного навчання, а також рекомендації щодо того, як керівнику та колективу школи зробити заклад комфортним і відкритим для кожного і кожної.

Структура посібника

Перший розділ посібника присвячено формуванню та розвитку інклюзивного середовища у школі. Він допоможе вам подивитись на формування інклюзивного середовища з різних сторін – від формування культури інклюзивності та налагодження стратегічного планування до фінансового забезпечення.

Другий розділ допоможе директору школи якісно організувати інклюзивне навчання у школі. Тут ви знайдете алгоритм відкриття інклюзивного класу, а також краще зрозумієте особливості роботи з дітьми, які потребують різних рівнів підтримки. Цей розділ посібника допоможе також налагодити роботу команди супроводу дитини з ООП та налагодити освітній процес як в офлайн, так і в онлайн-режимі.

У третьому розділі автори посібника детально розглянули процес розроблення індивідуальної програми розвитку дитини з ООП. Тут ви знайдете рекомендації та практичні поради щодо заповнення ключових розділів ІПР.

Четвертий розділ посібника присвячено ресурсам, які потрібні школі для налагодження якісного інклюзивного навчання. І мова не лише про фінанси, але й про інші ресурси, зокрема часові, кадрові, ресурси співпраці та партнерств.

У п'ятому розділі посібника ви знайдете поради, як проводити самооцінювання, на чому зосередитись, які методи обрати і як планувати наступні кроки для вдосконалення.

Цей посібник створений в межах ініціативи «Збереження доступу до шкільної освіти» проєкту «Супровід урядових реформ в Україні» (SURGe), що фінансується Урядом Канади та впроваджується компанією Alinea International. Над підготовкою посібника працювали Л. Шевчук, О. Заплотинська, Л. Дроздик, І. Войцеховська. Рецензент Софій Н.З, канд.пед.наук, доцент кафедри спеціальної та інклюзивної освіти Київського університету імені Бориса Грінченка.

Словник термінів

Автоматизована система інклюзивно-ресурсних центрів (далі – АС «ІРЦ») – автоматизована система збирання, оброблення, зберігання та захисту інформації щодо осіб з особливими освітніми потребами та суб'єктів освітньої діяльності, що формується (створюється) та використовується для забезпечення права осіб з особливими освітніми потребами на здобуття дошкільної та загальної середньої освіти, зокрема у закладах професійної (професійно-технічної) освіти та інших закладах освіти, які забезпечують здобуття освіти (постанова КМУ № 493 від 29.04.2022).

Комплексна оцінка – збір та інтерпретація інформації про особливості розвитку особи з метою визначення її особливих освітніх потреб та визначення її освітніх труднощів, розроблення рекомендацій щодо її індивідуальної освітньої траєкторії, модифікації чи адаптації освітньої програми (навчальних предметів), організації освітнього середовища, особливостей організації надання психолого-педагогічних, корекційно-розвиткових послуг (постанова КМУ № 493 від 29.04.2022).

Мобільний інклюзивно-ресурсний центр – автомобільний транспортний засіб спеціального призначення, обладнаний для проведення комплексної оцінки та здійснення системного кваліфікованого супроводу осіб з особливими освітніми потребами (постанова КМУ № 493 від 29.04.2022).

Освітні труднощі – труднощі у навчанні, які впливають на процес здобуття освіти та результати навчання здобувачів освіти відповідного року навчання (постанова КМУ № 493 від 29.04.2022).

Підтримка в освітньому процесі – підтримка, що надається здобувачам освіти постійно або тимчасово та передбачає створення для них сприятливих для навчання умов у закладі освіти, а також здійснення додаткових заходів, спрямованих на подолання їхніх освітніх труднощів, зокрема тих, що виникли внаслідок психологічної травми (постанова КМУ № 493 від 29.04.2022).

Безпечне освітнє середовище – сукупність умов у закладі освіти, що унеможливають заподіяння учасникам освітнього процесу фізичної, майнової та/або моральної шкоди, зокрема внаслідок недотримання вимог санітарних, протипожежних та/або будівельних норм і правил, законодавства щодо кібербезпеки, захисту персональних даних, безпечності та якості харчових продуктів та/або надання неякісних послуг з харчування, шляхом фізичного та/або психологічного насильства, експлуатації, дискримі-

нації за будь-якою ознакою, приниження честі, гідності, ділової репутації (зокрема шляхом булінгу (цькування), поширення неправдивих відомостей тощо), пропаганди та/або агітації, зокрема з використанням кіберпростору, а також унеможливають вживання на території та в приміщеннях закладу освіти алкогольних напоїв, тютюнових виробів, наркотичних засобів, психотропних речовин (Закон України «Про освіту»).

Індивідуальна освітня траєкторія — персональний шлях реалізації особистісного потенціалу здобувача освіти, що формується з урахуванням його здібностей, інтересів, потреб, мотивації, можливостей і досвіду, ґрунтується на виборі здобувачем освіти видів, форм і темпу здобуття освіти, суб'єктів освітньої діяльності та запропонованих ними освітніх програм, навчальних дисциплін і рівня їх складності, методів і засобів навчання. Індивідуальна освітня траєкторія в закладі освіти може бути реалізована через індивідуальний навчальний план (Закон України «Про освіту»).

Індивідуальна програма розвитку — документ, що забезпечує індивідуалізацію навчання особи з особливими освітніми потребами, закріплює перелік необхідних психолого-педагогічних, корекційних потреб/послуг для розвитку дитини та розробляється групою фахівців з обов'язковим залученням батьків дитини з метою визначення конкретних навчальних стратегій і підходів до навчання (Закон України «Про освіту»).

Індивідуальний навчальний план — документ, що визначає послідовність, форму і темп засвоєння здобувачем освіти освітніх компонентів освітньої програми з метою реалізації його індивідуальної освітньої траєкторії та розробляється закладом освіти у взаємодії із здобувачем освіти за наявності необхідних для цього ресурсів (Закон України «Про освіту»).

Інклюзивне навчання — система освітніх послуг, гарантованих державою, що базується на принципах недискримінації, врахування багатоманітності людини, ефективного залучення та включення до освітнього процесу всіх його учасників (Закон України «Про освіту»).

Інклюзивне освітнє середовище — сукупність умов, способів і засобів їх реалізації для спільного навчання, виховання та розвитку здобувачів освіти з урахуванням їхніх потреб та можливостей (Закон України «Про освіту»).

Особа з особливими освітніми потребами — особа, яка потребує додаткової постійної чи тимчасової підтримки в освітньому процесі з метою забезпечення її права на освіту (Закон України «Про освіту»).

Корекційно-розвиткові послуги (допомога) – комплексна система заходів супроводження особи з особливими освітніми потребами у процесі навчання, спрямованих на корекцію порушень шляхом розвитку особистості, її пізнавальної діяльності, емоційно-вольової сфери та мовлення (Закон України «Про освіту»).

Психолого-педагогічні послуги – комплексна система заходів з організації освітнього процесу та розвитку особи з особливими освітніми потребами, що передбачені індивідуальною програмою розвитку та надаються педагогічними працівниками закладів освіти, інклюзивно-ресурсних центрів, іншими фахівцями (Закон України «Про освіту»).

Психолого-педагогічний супровід – комплексна система заходів з організації освітнього процесу та розвитку дитини, передбачених індивідуальною програмою розвитку (Закон України «Про освіту»).

Розумне пристосування – запровадження, якщо це потрібно в конкретному випадку, необхідних модифікацій і адаптацій з метою забезпечення реалізації особами з особливими освітніми потребами конституційного права на освіту нарівні з іншими особами (Закон України «Про освіту»).

Адаптація змісту навчального предмета (інтегрованого курсу) (далі – адаптація) – зміна методів і способів навчання, рівня складності завдань з урахуванням індивідуальних потреб учнів з особливими освітніми потребами (далі – учні) без зміни загального обсягу навчального навантаження та очікуваних результатів навчання (Порядок організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти).

Медіатека – бібліотека цифрових носіїв інформації або комп'ютерного та мультимедійного обладнання, підключеного до інтернету, що використовується під час освітнього процесу (Порядок організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти).

Модифікація змісту навчального предмета (інтегрованого курсу) (далі – модифікація) – зміна змісту (шляхом спрощення, виключення, об'єднання тощо) навчання з урахуванням особливих освітніх потреб учнів зі зміною загального обсягу навчального навантаження та очікуваних результатів навчання (Порядок організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти).

Оцінка потреби учня/учениці в наданні підтримки (далі – оцінка) – процес визначення потреби учня/учениці в наданні йому підтримки в освітньому процесі та її рівня (Порядок організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти).

Рівні підтримки – обсяг тимчасової або постійної підтримки учнів в освітньому процесі відповідно до їхніх особливих освітніх потреб, що надається в закладі освіти (Порядок організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти).

Ресурсна кімната – спеціально облаштована кімната (частина кімнати), що має відповідний розподіл функціональних зон, призначена для розвитку учнів з особливими освітніми потребами, гармонізації їхнього психоемоційного стану та психологічного розвантаження, надання (проведення) індивідуальних та/або групових психолого-педагогічних та корекційно-розвиткових послуг (занять) (Порядок організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти).

Безбар'єрність – загальний підхід до формування та імплементації державної політики для забезпечення безперешкодного доступу всіх груп населення до різних сфер життєдіяльності (Національна стратегія із створення безбар'єрного простору в Україні).

Гендерна рівність – рівний правовий статус жінок і чоловіків та рівні можливості для його реалізації, що дозволяє особам обох статей брати рівну участь у всіх сферах життєдіяльності суспільства (Національна стратегія із створення безбар'єрного простору в Україні).

Доступність – забезпечення рівного доступу всім групам населення до фізичного оточення, транспорту, інформації та зв'язку, інформаційно-комунікаційних технологій і систем, а також до інших об'єктів та послуг, як у міських, так і в сільських районах (Національна стратегія із створення безбар'єрного простору в Україні).

Об'єкти фізичного оточення – будівлі та споруди, об'єкти благоустрою та транспортної інфраструктури (Національна стратегія із створення безбар'єрного простору в Україні).

Універсальний дизайн – дизайн об'єктів фізичного оточення, програм та послуг, максимально придатний для використання всіма групами населення без необхідності додаткової адаптації чи спеціального дизайну. Універсальний дизайн не виключає допоміжних пристроїв для конкретних груп осіб з інвалідністю, де це необхідно (Національна стратегія із створення безбар'єрного простору в Україні).

Маломобільні групи населення – особи, які відчувають труднощі при самостійному пересуванні, одержанні послуги, необхідної інформації або при орієнтуванні у просторі, зокрема особи з інвалідністю, особи з тимчасовим порушенням здоров'я, вагітні жінки, громадяни похилого віку,

особи з дитячими візками (Закон України «Про регулювання містобудівної діяльності»).

Особа з інвалідністю – повнолітня особа зі стійким обмеженням життєдіяльності, якій у порядку, визначеному законодавством, встановлено інвалідність (Закон України «Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні»).

Дитина з інвалідністю – особа до досягнення нею повноліття (віком до 18 років) зі стійким обмеженням життєдіяльності, якій у порядку, визначеному законодавством, встановлено інвалідність (Закон України «Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні»).

Реабілітація осіб з інвалідністю – система медичних, психологічних, педагогічних, фізичних, професійних, трудових, фізкультурно-спортивних, соціально-побутових заходів, спрямованих на надання особам допомоги у відновленні та компенсації порушених або втрачених функцій організму для досягнення і підтримання соціальної та матеріальної незалежності, трудової адаптації та інтеграції в суспільство, а також забезпечення осіб з інвалідністю технічними та іншими засобами реабілітації та медичними виробами (Закон України «Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні»).

Психолого-педагогічна реабілітація – система психологічних та педагогічних заходів, спрямованих на формування способів оволодіння знаннями, уміннями і навичками, надання психологічної допомоги, зокрема щодо формування самоутвердження і належної самооцінки особою своїх можливостей, засвоєння правил суспільної поведінки шляхом здійснення системної навчально-виховної роботи (Закон України «Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні»).

Індивідуальна програма реабілітації – комплекс оптимальних видів, форм, обсягів, термінів реабілітаційних заходів з визначенням порядку і місця їх проведення, спрямованих на відновлення та компенсацію порушених або втрачених функцій організму і здібностей конкретної особи до виконання видів діяльності, визначених у рекомендаціях медико-соціальної експертної комісії (Закон України «Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні»).

Соціальна послуга – соціальна послуга супроводу під час інклюзивного навчання, яка передбачає комплекс заходів, спрямованих на забезпечення повної та ефективної участі отримувача соціальної послуги в освітньому процесі шляхом надання підтримки та допомоги в пересуванні, самообслуговуванні, комунікації, харчуванні, орієнтації у просторі, а також на забезпечення безпеки в приміщенні, на території закладу дошкільної освіти, закладу освіти, який забезпечує здобуття повної загальної середньої освіти, на іншій території під час екскурсій, навчальних поїздок, інших заходів,

передбачених освітнім процесом (Державний стандарт соціальної послуги супроводу під час інклюзивного навчання).

Отримувач соціальної послуги — дитина, яка відповідно до висновку про комплексну психолого-педагогічну оцінку розвитку особи, наданого ІРЦ, потребує супроводу під час інклюзивного навчання (Державний стандарт соціальної послуги супроводу під час інклюзивного навчання).

Особа, яка надає соціальну послугу (далі — асистент дитини (учня/учениці)) — соціальний робітник або фізична особа — підприємець, який безпосередньо здійснює заходи, що складають зміст соціальної послуги, та пройшов відповідне навчання, організоване обласними, Київським міським центрами соціальних служб (Державний стандарт соціальної послуги супроводу під час інклюзивного навчання).

Індивідуальний план надання соціальної послуги супроводу під час інклюзивного навчання (далі — індивідуальний план) — документ, складений фахівцем із соціальної роботи / соціальним працівником / соціальним менеджером надавача соціальної послуги на підставі оцінювання індивідуальних потреб отримувача соціальної послуги, в якому зазначено його індивідуальні потреби та перелік заходів, що мають бути здійснені для надання соціальної послуги, відомості про необхідні ресурси, періодичність і строки виконання заходів, відповідальних виконавців та інформацію щодо перегляду індивідуального плану (Державний стандарт соціальної послуги супроводу під час інклюзивного навчання).

Педагогічний патронаж — це спосіб організації освітнього процесу педагогічними працівниками, що передбачає забезпечення ними засвоєння освітньої програми здобувачем освіти, який за психофізичним станом або з інших причин, визначених законодавством, зокрема з метою забезпечення доступності здобуття освіти, потребує такої форми (частина восьма статті 9 Закону України «Про освіту»).

Розділ 1. Розвиваємо інклюзивне освітнє середовище

Коли у закладі з'являється інклюзивний клас – це ще не означає, що ця школа стає доступною для всіх. Поняття інклюзії набагато ширше і потребує серйозних зусиль всієї школи задля формування середовища, участі всіх учасників освітнього процесу, а головне – якісного менеджменту і планування. Безперечно, умовою створення інклюзивного середовища є учні, яким потрібна підтримка, готовність решти учнів підтримувати дітей з ООП, а також підготовлений персонал і батьки та інші активні партнери-учасники процесу впровадження інклюзії в освіті. І не менш важливою умовою є наявність достатнього фінансування та доступної інформаційної, матеріально-технічної бази й інфраструктури.

Інклюзивне освітнє середовище – це не лише про пандуси, але й про умови, атмосферу і дії, спрямовані на те, щоб кожна людина відчувала себе комфортно у школі й могла реалізуватися як особистість.

Інклюзивне освітнє середовище – сукупність умов, способів і засобів їх реалізації для спільного навчання, виховання та розвитку здобувачів освіти з урахуванням їхніх потреб та можливостей (Закон України «Про освіту»).

Складові школи, яка розвиває інклюзивне середовище:

- ◆ формування інклюзивної культури;
- ◆ якісний менеджмент і стратегічне планування;
- ◆ учні, яким потрібна підтримка, і учні, які готові її надати;
- ◆ батьки – активні партнери, учасники інклюзивного навчання;
- ◆ достатній, підготовлений персонал;
- ◆ доступна інформаційна, матеріально-технічна база та інфраструктура;
- ◆ фінансування, яке покриває потреби закладу освіти.

1. Формування культури інклюзивності

У питанні формування культури інклюзивності в закладі освіти передусім варто подбати про середовище, в якому сповідується повага до різноманітності. Це і про повагу до різності фізичної, і до різноманітності поглядів і думок, культурного, історичного та релігійного досвіду, а також особливостей прояву особистості.

Складові формування культури інклюзивності у школі

▪ Повага до особистості

Культура інклюзивності передбачає, що у школі поважають кожного, незалежно від особливостей її чи його фізичного чи психоемоційного розвитку. Така повага проявляється у пристосованості та гнучкості простору (кольори, зручні та функціональні пандуси, ліфти, меблі тощо). Повага до особистості культивується у середовищі, у якому проблемою є не дитина з особливими освітніми потребами, яка не може, наприклад, пересуватись на кріслі колісному школою, а навпаки – проблемою є непристосованість школи, неготовність закладу надавати якісні освітні послуги такій дитині.

В умовах війни варто також звертати особливу увагу на дітей, які втратили через війну домівки чи близьких – адаптувати навчальний матеріал так, аби він не травмував дитину, коли вивчають теми «Моя сім'я», «Моя квартира», влаштовуючи сімейні свята з батьками. Травмувати можуть згадки про свій будинок, кімнату, рідних тощо.

▪ Повага до культурного та релігійного досвіду

Щоб поважати різноманітність культур і релігій, їх насамперед потрібно знати, тож корисним буде вивчення традицій тих етнічних груп, що проживають у місцевості, де працює школа, і спільне святкування свят, знайомство з традиціями тощо. Таким чином, школа стане прикладом толерантного середовища, яке збагачується і розвивається через досвід різноманітних культур.

▪ Повага до сім'ї

Кожну сім'ю поважають і цінують, незалежно від раси, кольору шкіри, мови, релігії, політичних або інших переконань, національного чи соціального походження, майнового становища. Всі мають рівні права та свободи.

- Культивування відчуття приналежності до закладу

Кожній дитині важливо відчувати себе потрібною і цінною, мати чітке і стабільне відчуття «своєї» школи, де їй чи йому безпечно, комфортно і цікаво. Щоб це забезпечити, у закладі має сповідуватись політика безумовної педагогічної підтримки учнів у процесі навчання та плекатись психологічно комфортне середовище, нетолерантне до будь-яких проявів насильства.

- Чутливість до емоційного стану дітей та педагогів, розуміння емоцій та вміння їх контролювати

Питання чутливості до емоційного стану дітей і педагогів, особливо в умовах війни, – надважливий аспект побудови інклюзивної культури у школі. Насамперед це завдання для керівника закладу – знати, розуміти і враховувати травми і втрати, з якими зіткнулись учасники освітнього процесу.

- Зміст навчання

Усі учні школи навчаються за освітньою програмою закладу освіти. Однак освітній процес важливо організовувати, орієнтуючись на кожну окрему дитину. Завдяки врахуванню освітніх потреб дитини, адаптації та/або модифікації навчальних програм закладу вдасться досягти максимальної реалізації потенціалу дитини та забезпечити прогрес її розвитку. Педагогам у цьому процесі важливо продумувати зміст навчальних матеріалів, домашніх завдань, дискусій під час занять, аби не створювати додаткових травматичних для учнів ситуацій.

- Створення простору, який не дискримінує

Доступність, безбар'єрність і безпечність освітнього простору характеризують, наскільки школа підлаштувалась до потреб дитини. Адже саме школа має зробити все, щоб дитині було комфортно, щоб він чи вона відчувала себе самостійною, не потребувала додаткової допомоги там, де це можна усунути: високі пороги, вузькі двері, відсутність поручнів, пандусів, навчальні кабінети не на першому поверсі. Основне завдання школи у цьому напрямі – організувати для дитини з особливими освітніми потребами таке середовище, в якому вона може почуватися захищеною та працювати у своєму режимі й відповідно до своїх здібностей, а також забезпечити комунікацію з рештою дітей у колективі.

▪ Підтримка кожного/кожної

Інклюзія – це про доступ до освіти, про соціалізацію та індивідуалізацію. Тому створення індивідуальної моделі підтримки для кожного учня/учениці допоможе закладу надавати якісну освіту, а дитині – не відчувати надмірного навантаження чи відставання від класу.

▪ Забезпечення комфортного психологічного середовища

Навчання у класі дітей з особливими освітніми потребами не впливає на зміну освітньої програми чи навчальних планів. Водночас психологічному комфорту дітей будуть сприяти адаптація освітнього простору, матеріалів та індивідуалізовані підходи на основі визначення потреб конкретної дитини. Комфортне психологічне середовище – про злагоджену співпрацю, партнерство й нульову толерантність до будь яких проявів булінгу/цькування та дискримінації.

▪ Заохочення дітей нести відповідальність за власне навчання

Мотивація і заохочення до навчання, завершення початого та відповідальності за власні рішення допомагають розвинути наполегливість і відповідальність. Вважається успіхом, коли вдалося досягти, щоб учень чи учениця стали відповідальними учасниками свого шляху навчання. З урахуванням потреб учня/учениці він або вона повинні знати кінцеву мету на різних етапах навчання, прийняти/зрозуміти їх та бути в змозі домагатися прогресу. Культура інклюзивності в школі сприяє позитивному розвитку учнів, забезпечує їхню готовність до життя в різноманітному світі та допомагає створювати спільноту, де кожен учень чи учениця можуть розкрити свій потенціал та бути успішними.

▪ Заохочення допомагати іншим

Звичайні прояви доброзичливості, наприклад, відчинити двері для мами, яка везе візок, допомогти дитині з ООП підготуватись до уроку, завести розмову із сором'язливим однокласником чи однокласницею – прості речі, які допомагають виховувати толерантність і культуру спілкування. Педагогам та батькам варто мотивувати дітей робити подібні вчинки:

- забезпечувати участь учнів з особливими освітніми потребами у своїх групах та активностях;
- бути терплячим та толерантним, коли їхні однокласники чи/та однокласниці з особливими освітніми потребами потребують, наприклад, більше часу на виконання завдань;

- ділитися своїми знаннями та навичками і навчати одне одного;
- брати участь в облаштуванні освітнього простору, враховуючи особливі потреби дітей;
- відстоювати права своїх однокласників та/чи однокласниць з особливими потребами, якщо вони стикаються з дискримінацією або неправильним поведженням.

▪ Коректні звертання та вживання термінів

Інклюзивна культура у закладі проявляється і у вербалізації. Варто завжди пам'ятати, що ми насамперед говоримо про людину, а не про її риси. Тому коректні звертання і вживання термінів будуть говорити про культуру закладу ще до того, як дитина зіткнеться із її фізичним середовищем.

Якщо ж ми говоримо, наприклад, «інвалід», ми, по суті, знеособлюємо людину, зводимо її особистість до якоїсь однієї характеристики. Але насправді ж це не так⁵. Коли ми говоримо про інклюзивне навчання, то правильно говорити саме «діти з особливими освітніми потребами». І це єдиний випадок, коли коректно говорити «особливий».

МОЖЕМО говорити так:

- ◆ звертання за іменем;
- ◆ людина/хлопець/дівчина, який/яка пересувається за допомогою крісла колісного або який/яка пересувається за допомогою білої тростини;
- ◆ людина, яка не бачить;
- ◆ людина, яка не чує;
- ◆ дівчина/хлопець, яка/який спілкується жестовою мовою;
- ◆ підліток з комплексними порушеннями розвитку (використовуємо лише у випадках, коли у розмові потрібно звернути на це увагу).

НЕ МОЖНА говорити:

- ◆ люди дощу;
- ◆ сонячні діти;
- ◆ «інклюзивні» діти.

⁵ 6 правил безбар'єрного спілкування [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://minjust.gov.ua/m/6-pravil-bezbarernogo-silkuvannya>

Варто утримуватись від узагальнень, що базуються на стереотипах («усі люди з інвалідністю», «цигани» тощо).

Треба пам'ятати, що дитина з особливими освітніми потребами — це людина до 18 років, що потребує додаткової підтримки в освітньому процесі.

Це можуть бути:

- діти з інвалідністю;
- діти з родин, що опинились у складних життєвих обставинах;
- безпритульні діти;
- діти, які живуть із ВІЛ/СНІД;
- діти-сироти;
- діти, позбавлені батьківського піклування та інші.

Дитину, яка на деякий час випала з освітнього процесу через хворобу чи інші причини, також можемо назвати дитиною з особливими освітніми потребами, бо вона може потребувати додаткового часу, аби наздогнати однолітків⁶.

2. Якісний менеджмент і стратегічне планування

Складно переоцінити роль директора у процесі впровадження інклюзії в закладі освіти. Саме від менеджменту та стратегічного планування залежить успіх та, як наслідок, якість роботи школи у напрямі інклюзії.

Складові управління процесом впровадження інклюзії у закладі:

- ▶ планування: напрям руху школи до інклюзії має бути представлений у стратегії розвитку закладу, зокрема в місії, візії та цілях, що відображають розвиток закладу в напрямі інклюзії, а також у більш тактичних документах — освітній програмі, річному плані роботи школи;
- ▶ управління та комунікація: комунікація із засновником закладу, інклюзивно-ресурсним центром, координація роботи заступників, педагогічної ради, залучення органів учнівського та батьківського самоврядування, піклувальної ради;
- ▶ формування структур для надання послуг інклюзивної освіти: створення команди психолого-педагогічного супроводу, облаштування ресурсної кімнати;

---

⁶ Дитина з особливими освітніми потребами [Електронний ресурс] — Режим доступу до ресурсу: <https://bf.in.ua/rizni-sotsialni-hrupy-2/dytyna-z-osoblyvyvmy-osvitnimy-potrebamy-ooop/>

- ▶ організація освітнього процесу: адаптація навчального середовища, налагодження командної роботи педагогів, реалізація індивідуальних програм розвитку тощо.

СТРАТЕГІЧНЕ ПЛАНУВАННЯ

Стратегія розвитку закладу

Місія, бачення, цілі, що відображають інклюзивне навчання

Тактичні плани

Плани відповідальних за інклюзивне навчання

Освітня програма

Річний план роботи школи

Плани індивідуальної підтримки дитини з ООП

Індивідуальна програма розвитку

Індивідуальний навчальний план

Адаптовані/модифіковані навчальні програми визначених в ІПР предметів

Корекційно-розвиткові програми

Дидактичні плани

План навчального заняття

План підтримки дітей з ООП під час навчального заняття

3. Учні, яким потрібна підтримка, і учні, які готові її надати

У закладі освіти, який створює інклюзивне середовище та формує інклюзивну культуру, участь дітей є ключовим елементом інклюзії. Школа існує для дітей і всі діти, є у них чи немає ООП, мають вони труднощі у навчанні чи навчання їм дається легко, живуть вони у даній громаді чи знайшли прихисток, рятуючись з родинами від війни, стають рівноправними учасниками всіх шкільних процесів. Вони беруть участь у створенні шкільних правил, облаштуванні освітнього середовища (кабінетів, коридорів, шкільного подвір'я), волонтерській роботі.

Учні, які готові надавати підтримку дітям з ООП, – важливий аспект організації якісного інклюзивного навчання. Учнівське самоврядування – це ресурс для допомоги в адаптації дітей з ООП в учнівський колектив школи. Керівництву закладу важливо підтримувати волонтерські проекти та ініціативи, стимулювати залучення учнівського самоврядування до комунікації та просування цінностей інклюзії.

4. Батьки – учасники процесу створення інклюзивного середовища

Запорукою успіху організації якісного освітнього процесу для дітей з особливими освітніми потребами є співпраця з батьками. Важливо залучати батьків до ухвалення рішень щодо навчання їхніх дітей. Дуже важлива і потрібна думка батьків для визначення цілей і завдань на навчальний рік, в ухваленні рішень про майбутні напрями роботи з дитиною після завершення навчального року. Ця частина роботи з батьками є корисною при плануванні роботи школи.

Батьки володіють унікальною інформацією про розвиток своєї дитини, особливості спілкування зі ним/нею. Завдяки комунікації керівника, педагогів та інших батьків із батьками дитини з ООП вдасться створити затишне для всіх середовище, мінімізувати стрес і забезпечити комфортне спілкування в дитячому колективі.

Важливо, щоб комунікація як адміністрації та вчителів, так і батьків між собою не була разовою акцією. Спілкування варто здійснювати регулярно і часто – тоді мінімізуються ризики конфліктів, адже за постійного цивілізованого діалогу проговорюються всі потенційні проблеми.

Підготовка діалогу в батьківському колективі – завдання директора заздалегідь, до початку навчання у класі дитини з особливими освітніми потребами.

5. Достатнє кадрове забезпечення, підготовлений персонал

Запорукою якісного впровадження інклюзивного навчання є висококваліфіковані та відповідальні працівники, насамперед педагогічні. Саме тому забезпечення закладу освіти кваліфікованими педагогічними та іншими працівниками є найважливішим завданням.

ПЕРСОНАЛ З УПРОВАДЖЕННЯ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ

Педагоги та інші працівники школи	Персонал підтримки	Спеціалізований персонал
Вчителі, які викладають на усіх рівнях освіти	Асистент вчителя	Спеціальні педагоги (логопед, дефектолог, тифлопедагог, сурдопедагог)
	Соціальний педагог	Спеціалісти для різних терапій (арттерапія, мелотерапія, кінетотерапія)
	Практичний психолог	Асистент дитини

Педагоги — важливий ресурс для забезпечення якісного інклюзивного навчання. Щоб його наповнювати, керівнику важливо дбати про професійне зростання педагогів.

10 порад директору школи для розвитку та залучення персоналу для впровадження інклюзивного навчання

- 1. Організуйте навчання**, надайте можливість педагогам проходити навчання з питань інклюзії, запрошуйте тренерів, організуйте обмін досвідом.
- 2. Мотивуйте вчителів самим досліджувати** інформаційні ресурси, рекомендовані фахівцями, впроваджувати передові практики, шукати і впроваджувати інновації.
- 3. Організуйте зустрічі з цікавими експертами** або ж іншими педагогами, що спеціалізуються на темі інклюзії. Це дасть змогу педагогам дізнаватися нове, розвіювати міфи та упередження, набувати досвіду. Для організації таких зустрічей варто залучати також профільні громадські організації.
- 4. Стимулюйте вчителів отримувати додаткову освіту.** Мотивуйте педагогів розвиватись та залучайте засновника до фінансування отримання педагогами другої вищої освіти.
- 5. Залучайте керівників і педагогів спеціальних шкіл.** Вони володіють знаннями й досвідом, які можуть допомогти організувати якісне інклюзивне навчання. Вчителі можуть навчатись у педагогів спеціальних шкіл, переймати у них досвід і спеціальні знання. А ті у свою чергу – переходити працювати зі спеціальної школи в інклюзивні класи загальної середньої освіти.
- 6. Залучайте студентів педагогічних закладів вищої освіти.** Це молоді фахівці, яким цікаво прийти до школи ще під час навчання на практику та залишитись працювати в закладі надалі. Для директора студенти педагогічних вишів – це один із варіантів вирішення кадрової проблеми. Тому керівник має діяти проактивно та налагоджувати співпрацю із закладами вищої освіти, запрошувати студентів до співпраці.
- 7. Забезпечуйте моральну підтримку педагогам, мотивуйте.** Робота з колективом, організація щирих неформальних зустрічей, обговорення проблем – важлива місія керівника як менеджера.
- 8. Залучайте персонал до розробки та реалізації стратегії впровадження інклюзії.** Залученість до визначення цілей сприяє «прийняттю» їх працівниками і, відповідно, формує почуття відповідальності за їх реалізацію. Залучайте вчителів, консультантів, педагогів-організаторів.

рів до роботи над стратегіями та підходами, які допоможуть забезпечити успіх усіх учнів.

9. **Дбайте про залучення педагогів до професійних спільнот.** Це дасть можливість педагогам ознайомитись із досвідом інших педагогів, поділитися своїми напрацюваннями.
10. **Інформуйте вчителів про діючі в громаді центри професійного розвитку педагогічних працівників.** У співпраці з центрами педагоги отримують психологічну підтримку та консультування під час організації якісного навчання, знайдуть необхідні програми підвищення кваліфікації, інші джерела інформації (вебресурси), необхідні для професійного розвитку.

6. Доступна інформаційна і матеріально-технічна база та інфраструктура

Розвиваючи інклюзію, заклад має попіклуватись про максимально зручне середовище, якість освітніх послуг та наявність необхідних засобів для навчання і роботи.

 ІНФОРМАЦІЙНА БАЗА	 МАТЕРІАЛЬНО- ТЕХНІЧНА БАЗА
Доступ педагогів до інформаційних ресурсів, необхідних для підвищення кваліфікації, вдосконалення навичок і само-розвитку.	Потужний і якісний інтернет з покриттям усіх приміщень школи.
Методичні розробки, нормативні документи, профільна література.	Наявність комп'ютерів та відповідного програмного забезпечення, інтерактивних дошок тощо.
Зразки навчальних планів та розробок.	Забезпечення учнів допоміжними засобами для навчання (пристрої, обладнання, засоби та технології для покращення навчальної діяльності, розвитку навичок комунікації та забезпечення надання особам з особливими освітніми потребами підтримки в освітньому процесі).
Інформація та перелік освітніх онлайн-платформ, цифрових інструментів для створення різних дидактичних матеріалів для уроків.	Наявність у школі обладнання для мобільності (крісла колісні, ходунки), а також обладнання для реабілітації, транспорт для підвезення учнів з ООП.

7. Фінансування, яке покриває потреби закладу освіти

Для забезпечення якісного інклюзивного навчання керівнику школи треба акумулювати й направити у правильне русло всі ресурси закладу та громади. Під ресурсами маються на увазі не лише фінансові, але гроші – це те, що дає змогу організувати у закладі інклюзивне середовище, забезпечити необхідне обладнання та оплату роботи персоналу.

Фінансування інклюзивної освіти унормовано:

- *статтею 103-3 Бюджетного кодексу України;*
- *постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку та умов надання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на надання державної підтримки особам з особливими освітніми потребами».*

З 2023 р. фінансування для забезпечення інклюзивного навчання надходить згідно з рівнями підтримки (на оплату праці фахівців за проведення (надання) додаткових психолого-педагогічних, корекційно-розвиткових занять (послуг) та на придбання спеціальних засобів корекції психофізичного розвитку).

Разом з тим керівнику школи необхідно постійно моніторити зміни у нормативних актах, які регулюють порядок розрахунку обсягу фінансової підтримки однієї дитини з ООП.

Фінансова автономія допоможе школі самостійно розрахувати передбачувані кошти на кожну дитину, оперативно отримати кошти із субвенції та використати їх на оплату праці фахівців за проведення корекційно-розвиткових занять та на придбання спеціального обладнання.

В іншому випадку, коли фінансами оперують органи управління освітою громади, директор не завжди орієнтується в розрахунках на кожну особу з ООП, подає клопотання про закупівлю обладнання, акти виконаних робіт і не завжди отримує всі передбачені кошти.

Розділ 2. Організуємо та впроваджуємо інклюзивне навчання дітей з ООП

1. Створюємо рівні умови для навчання

Закон України «Про освіту» гарантує кожному рівні умови доступу до освіти та надає право батькам обирати заклад освіти, освітню програму, вид та форму здобуття освіти для своїх дітей⁷.

Якщо батьки дитини з ООП обирають інклюзивне навчання, то заклад освіти має створити всі необхідні умови для якісного інклюзивного навчання дитини.

Важливим завданням директора школи спільно з органами місцевого самоврядування як засновниками закладу освіти є створення для учнів з ООП необхідних умов для здобуття освіти на рівні з іншими учнями.

Директору школи важливо пам'ятати, що може бути запізно розпочинати шлях до інклюзії тоді, коли батьки дітей з ООП вже прийшли до школи. Тому директору важливо проявляти проактивну позицію та налагодити співпрацю з органом управління освітою, закладами дошкільної освіти в межах території обслуговування школи, інклюзивно-ресурсним центром, медичними закладами, що опікуються дітьми з особливими освітніми потребами. Так керівник буде заздалегідь знати контингент дітей з ООП, які потенційно можуть прийти до школи та розпочати процес підготовки закладу заздалегідь.

Починаючи впровадження інклюзії у закладі освіти, керівнику важливо орієнтуватись у нормативно-правовій базі з питань організації інклюзивного освітнього середовища. Знання нормативно-правової бази – запорука коректної реалізації усіх необхідних для цього кроків та налагодження якісного освітнього процесу. Це підсилює узгодженість дій, планування та контроль за результатами, а також виступає інструментом для захисту учнів з особливими освітніми потребами від дискримінації, упередженого ставлення та некомпетентних розпоряджень чи намірів.

---

⁷ Про освіту: Закон України [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (частина 5 статті 3)

Підготовка закладу для організації навчання дітей з ООП

Чекліст для директора

- ☑ Забезпечено безбар'єрний доступ до території та приміщень.
- ☑ Наявні відповідні фахівці та є можливість підвищення кваліфікації педагогічних працівників за напрямом «Інклюзивне навчання» (курси, консультації, обмін досвідом).
- ☑ Наявні вільні приміщення або є можливість переобладнання приміщень для створення ресурсної кімнати, кабінетів практичного психолога, дефектолога, логопеда тощо.
- ☑ Кабінети обладнано необхідними засобами корекції відповідно до Типового переліку допоміжних засобів для навчання осіб з ООП, які навчаються в закладах освіти⁸), методичною та навчальною літературою, індивідуальними засобами навчання.

Щоб матеріально забезпечити трансформацію закладу освіти для реалізації інклюзивного навчання, керівнику школи необхідно залучити засновника закладу та звернутись до нього із клопотанням.

Клопотання до засновника щодо фінансового та матеріально-технічного забезпечення закладу:

- ◆ про потреби в облаштуванні освітнього середовища згідно з вимогами універсального дизайну та розумного пристосування, що враховує індивідуальні потреби та можливості учнів з ООП;
- ◆ щодо облаштування та обладнання ресурсної кімнати, медіатеки, навчальних кабінетів та кабінетів фахівців, що надають корекційно-розвиткові послуги, враховуючи потреби дітей з ООП;
- ◆ про потребу у виділенні коштів на підвищення кваліфікації педагогічних працівників за напрямом «Інклюзивне навчання».

---

⁸ Про затвердження Типового переліку допоміжних засобів для навчання (спеціальних засобів корекції психофізичного розвитку) осіб з особливими освітніми потребами, які навчаються в закладах освіти: наказ Міністерства освіти і науки України від 23 квітня 2018 № 414 [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0582-18#Text>

Під час війни місцеві бюджети можуть не мати таких ресурсів. Тому важливо знаходити додаткове фінансування для облаштування освітнього середовища через неурядові міжнародні організації, громадські організації, фонди тощо.

2. Відкриваємо інклюзивний клас

Для школи найбільш оптимальним є варіант, коли батьки заздалегідь (за півроку-рік) визначаються зі школою та повідомляють її про те, що планують подати заяву про зарахування їхніх дітей з особливими освітніми потребами. Таким чином керівництво закладу може завчасно проконсультувати батьків щодо збору та подання документів, а також підготувати чи адаптувати середовище школи до навчання дитини з особливими освітніми потребами.

Як відбувається зарахування дітей з ООП

Зарахування дітей з ООП здійснюється відповідно до Порядку зарахування, відрахування та переведення учнів до державних та комунальних закладів освіти для здобуття повної загальної середньої освіти, затвердженим наказом МОН від 16 квітня 2018 р. № 367⁹.

Увага! У період воєнного стану, надзвичайної ситуації або надзвичайного стану діє лист МОН «Щодо зарахування до 1-го класу закладів загальної середньої освіти» від 16.04.2022 № 1/4202-22¹⁰.

⁹ Про затвердження Порядку зарахування, відрахування та переведення учнів до державних та комунальних закладів освіти для здобуття повної загальної середньої освіти: наказ Міністерства освіти і науки України від 16.04.2018 № 367 [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0564-18#Text>

¹⁰ Щодо зарахування до 1-го класу закладів загальної середньої освіти: лист Міністерства освіти і науки України від 16.04.2022 № 1/4202-22 [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://mon.gov.ua/ua/npa/shodo-zarahuvannya-do-1-go-klasu-zakladiv-zagalnoyi-serednoyi-osviti>

Алгоритм зарахування дітей з ООП

1. Батьки подають заяву та надають висновок інклюзивно-ресурсного центру про комплексну психолого-педагогічну оцінку розвитку дитини, в якому зазначено наявність особливих освітніх потреб та рівень підтримки дитини¹¹.
2. Керівник закладу освіти на підставі заяви батьків та висновку про комплексну психолого-педагогічну оцінку (далі – КО) розвитку дитини **в обов'язковому порядку** утворює інклюзивний клас та організовує інклюзивне навчання з урахуванням рівня підтримки, рекомендованого ІРЦ.

Увага! У період воєнного стану, надзвичайної ситуації або надзвичайного стану батьки можуть звернутися до ІРЦ за місцем тимчасового проживання із заявою на отримання копії висновку ІРЦ та/або копії свідоцтва про народження дитини або провести КО розвитку дитини за місцем тимчасового проживання¹².

Для дітей, які переїхали на тимчасове місце проживання, комплексна оцінка проводиться протягом тижня з моменту подання звернення (заяви)¹³.

Отримавши від батьків дитини заяву та пакет документів для зарахування дитини з особливими освітніми потребами на навчання у закладі освіти, директору школи слід підготувати для засновника закладу пакет документів.

---

¹¹ Про затвердження Положення про інклюзивно-ресурсний центр: Постанова Кабінету Міністрів України від 12.07.2017 р. № 545 [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/545-2017-п#Text> (пункт 32)

¹² Про затвердження Положення про інклюзивно-ресурсний центр: Постанова Кабінету Міністрів України від 12.07.2017 р. № 545 [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/545-2017-п#Text> (пункт 11)

¹³ Про затвердження Положення про інклюзивно-ресурсний центр: Постанова Кабінету Міністрів України від 12.07.2017 р. № 545 [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/545-2017-п#Text> (пункт 12)

Пакет документів, які школа подає засновнику

1. Повідомлення про відкриття інклюзивного класу.
2. Клопотання про введення до штатного розпису відповідних посад працівників (вчителя-логопеда, сурдопедагога, тифлопедагога, олігофренопедагога) за наявності навантаження не менш ніж 9 навчальних годин на тиждень, виходячи з норми на ставку 18 навчальних годин на тиждень¹⁴ і забезпечити їх фінансування.
3. Клопотання про забезпечення доступу учнів з ООП до мережі Інтернет, а також за потреби – до термінального та спеціального допоміжного обладнання, необхідних допоміжних засобів для навчання, що дають змогу опанувати освітню програму¹⁵.
4. Звернення щодо забезпечення педагогам, які працюють в інклюзивних класах, доплати у граничному розмірі 20 % від посадового окладу.
5. Клопотання про відкриття групи подовженого дня (за заявою батьків учня/учениці з ООП). Розглянути можливість надання соціальної послуги асистента дитини під час відвідування групи подовженого дня.
6. Клопотання щодо організації підвезення учнів з ООП до закладу освіти і у зворотному напрямку (за потреби).

Зміни до документації закладу освіти у зв'язку з відкриттям інклюзивного класу

1. До річного плану роботи включити заходи щодо:
  - впровадження педагогічних технологій в роботі з дітьми з ООП;
  - формування інклюзивного освітнього середовища (попередження будь яких проявів упередженого ставлення та дискримінації);
  - співпраці з фахівцями ІРЦ;
  - інформаційно-просвітницької роботи з батьками.

---

¹⁴ Про внесення змін до наказу Міністерства освіти і науки України від 06 грудня 2010 року № 1205: наказ Міністерства освіти і науки України від 01.02.2018 № 90 [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0226-18#Text>

¹⁵ Про затвердження Порядку забезпечення допоміжними засобами для навчання осіб з особливими освітніми потребами у закладах освіти: постанова Кабінету Міністрів України від 9 грудня 2020 р. № 1289 [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1289-2020-n#Text>

2. Внести зміни до розподілу функціональних обов'язків між керівництвом закладу щодо організації та забезпечення якісного інклюзивного навчання.
3. Внести зміни до освітньої програми закладу, враховуючи корекційно-розвитковий складник:
  - проведення індивідуальних та групових корекційно-розвиткових занять;
  - корекційну роботу під час вивчення всіх навчальних предметів, що полягає у застосуванні адаптацій навчального матеріалу, використанні спеціальних методів та способів роботи відповідно до потреб і можливостей дитини.

Повторна комплексна оцінка

Для організації інклюзивного навчання керівник закладу має знати, за яких умов до висновку ІРЦ необхідна повторна комплексна оцінка.

Батьки дитини з ООП мають надати повторну комплексну оцінку:

- ◆ при переході з дошкільного закладу освіти в заклад загальної середньої освіти (коли дитина проходила КО при зарахуванні до дошкільного закладу освіти, повторну КО дитина проходить перед зарахуванням до першого класу);
- ◆ при переході дитини між рівнями освіти (по закінченні 4 класу і 9 класу дитина має пройти повторну КО);
- ◆ при переведенні дитини зі спеціального закладу освіти;
- ◆ у випадку визначення потреби у продовженні тривалості здобуття освіти¹⁶.

Повторна комплексна оцінка може проводитися за всіма або окремими напрямками залежно від освітніх потреб особи з особливими освітніми потребами.

---

¹⁶ Про затвердження Положення про інклюзивно-ресурсний центр: постанова Кабінету Міністрів України від 12.07.2017 р. № 545 [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/545-2017-p#Text> (пункт 34)

У період воєнного стану для осіб, які здобувають загальну середню освіту та тимчасово перебувають за кордоном, або для осіб, які перебувають на тимчасово окупованих територіях, під час переходу між рівнями освіти строк дії висновку, який використовувався у процесі здобуття освіти на попередньому рівні освіти, продовжується на період воєнного стану, надзвичайної ситуації або надзвичайного стану (особливого періоду). Повторна комплексна оцінка має бути проведена не пізніше ніж через три місяці після припинення чи скасування воєнного стану, надзвичайної ситуації або надзвичайного стану (особливого періоду), повернення здобувача освіти з-за кордону або повернення тимчасово окупованої території, на якій проживає здобувач освіти, під загальну юрисдикцію України та відновлення конституційного ладу України на цій території.

За результатами повторної КО складається висновок про повторну КО, який зберігається в АС «ІРЦ», що є основою для розроблення індивідуальної програми розвитку (далі – ІПР)¹⁷.

3. Рівні підтримки

Принципово новим в організації інклюзивного навчання є введення рівнів підтримки учнів у освітньому процесі.

У процесі переходу від медичної моделі відбувся перехід до нової класифікації, а саме – до Міжнародної класифікації функціонування, обмеження життєдіяльності та здоров'я дітей і підлітків (МКФ-ДП) – перехід від визначення і орієнтації на діагноз до визначення відповідного рівня підтримки.

Рівні підтримки характеризують, які потреби мають різні діти з ООП, наприклад: на першому рівні підтримки інклюзивний клас не потрібен, діти навчаються у звичайному класі і додаткове фінансування не передбачається, а на четвертому і п'ятому рівнях за умовами забезпечення підтримки в інклюзивному класі навчається одна дитина і на її освітні потреби виділяється найбільше фінансування.

---

¹⁷ Про затвердження Положення про інклюзивно-ресурсний центр: постанова Кабінету Міністрів України від 12.07.2017 р. № 545 [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/545-2017-n#Text> (пункт 36, 37)

Рівні підтримки – це обсяг тимчасової або постійної підтримки учнів у освітньому процесі відповідно до їхніх особливих освітніх потреб, що надається в закладі освіти¹⁸.

Більш детально про визначення освітніх труднощів першого рівня підтримки можна прочитати в методичних рекомендаціях¹⁹.

Перший рівень підтримки

Підтримка першого рівня надається насамперед учням, у яких виникають труднощі під час навчання (читання та розуміння прочитаного, математична грамотність, письмо, спілкування державною мовою, висловлення та відстоювання власної думки). Завдання директора – організувати роботу педагогів та класних керівників, щоб якомога раніше виявити такі потреби у дітей. Комунікація з батьками, пояснення їм важливості на ранньому етапі скоригувати ситуацію допоможе у цьому.

Для кожної дитини, що потребує підтримки в освітньому процесі, у школі створюється команда психолого-педагогічного супроводу. Ця команда має провести оцінку та визначити, чи дійсно є потреба у наданні дитині підтримки першого рівня. На основі цієї оцінки заклад ухвалює відповідне рішення.

Для організації підтримки першого рівня батьки дитини з ООП подають керівнику закладу письмову згоду в довільній формі на проведення оцінки розвитку дитини. За результатом оцінки команда супроводу визначає потребу в наданні підтримки першого рівня або рекомендує звернутися для проведення комплексної оцінки розвитку дитини до ІРЦ²⁰.

---

¹⁸ Порядок організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти: Постанова Кабінету Міністрів України від 15 вересня 2021 р. № 957 [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/957-2021-n#Text> (пункт 2)

¹⁹ Методичні рекомендації для закладів загальної середньої освіти щодо визначення освітніх труднощів I рівня підтримки в освітньому процесі закладів загальної середньої освіти [Електронний ресурс]. – 2021. – Режим доступу до ресурсу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/inkluzyvne-navchannya/2021/12/31/Metod.rekom.dlya.ZZSO.inkl.31.12.pdf>

²⁰ Порядок організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти: постанова Кабінету Міністрів України від 15 вересня 2021 р. № 957 [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/957-2021-n#Text> (пункт 8)

АЛГОРИТМ ДІЙ ДИРЕКТОРА ШКОЛИ

- ☑ Утворити команду супроводу (далі – КС) для учня/учениці.
- ☑ Забезпечити проведення командою супроводу оцінки розвитку дитини.
- ☑ Забезпечити оформлення рішення команди супроводу протоколом оцінки потреби учня/учениці в наданні підтримки у закладі освіти за формою, визначеною додатком 2 до Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти²¹ та збереження протоколу в особовій справі дитини.
- ☑ Видати наказ про організацію підтримки першого рівня на основі рішення команди супроводу, яка проводила оцінку та визначила потребу у наданні підтримки першого рівня.
- ☑ Скоординувати діяльність КС в розробленні ІПР, залучити необхідних фахівців для консультації учасників освітнього процесу, забезпечити посилену увагу практичного психолога до учня/учениці та організувати надання логопедичних послуг у логопедичному пункті відповідно до визначених потреб учня/учениці.

Варто пам'ятати, що при встановленні підтримки першого рівня інклюзивний клас не створюється, навчальні заняття для учня/учениці проводяться за розкладом класу, а додаткові корекційно-розвиткові та психолого-педагогічні послуги (заняття) не надаються.

Другий–п'ятий рівні підтримки

Другий, третій та вищі рівні підтримки зазначають у висновку ІРЦ. Якщо ж у висновку рівень не вказаний, команда супроводу визначає його на основі інформації, зазначеної у висновку. До цього процесу необхідно залучити представників ІРЦ, які проводили комплексну оцінку. Адже фахівці ІРЦ, які безпосередньо працювали з дитиною, можуть повідомити додаткову інформацію, важливу для ухвалення рішення про визначення рівня надання підтримки.

---

²¹ Порядок організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти: постанова Кабінету Міністрів України від 15 вересня 2021 р. № 957 [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/957-2021-n#Text> (Додаток 2)

Запровадження рівнів підтримки змінює підхід до формування інклюзивних класів та фінансування освітніх послуг для дітей з ООП. Засновники закладів освіти забезпечують базові соціальні послуги школи та облаштування освітнього середовища, а кошти на корекційно-розвиткові заняття та корекційне обладнання виділяються залежно від потреб кожної дитини.

Організація освітнього процесу з урахуванням рівня підтримки²²

Залежно від рівня підтримки керівник закладу організовує навчальний процес дитини.

Критерій	1 рівень підтримки	2 рівень підтримки	3 рівень підтримки	4 рівень підтримки	5 рівень підтримки
Оцінку проводить	Школа	ІРЦ	ІРЦ	ІРЦ	ІРЦ
Інклюзивний клас	–	+	+	+	+
Підстава для створення інклюзивного класу	–	Заява батьків Висновок ІРЦ	Заява батьків Висновок ІРЦ	Заява батьків Висновок ІРЦ	Заява батьків Висновок ІРЦ
Команда супроводу	+	+	+	+	+
Фінансове забезпечення	–	+	+	+	+
Кількість дітей з рівнем підтримки в класі	Будь-яка	Не більше 3	Не більше 2	Не більше 1	Не більше 1
Асистент вчителя	–	+	+	+	+
Асистент учня	–	–	+	+	+
Додаткове фінансування КРЗ, ППЗ	–	До 2 занять	До 4 занять	До 6 занять	До 8 занять
Закупівля обладнання	–	На 10 % загальної суми фінансової підтримки	На 20 % загальної суми фінансової підтримки	На 35 % загальної суми фінансової підтримки	На 35 % загальної суми фінансової підтримки

²² Порядок організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти: постанова Кабінету Міністрів України від 15 вересня 2021 р. № 957 [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/957-2021-n#Text> (Додаток 1)

Критерій	1 рівень підтримки	2 рівень підтримки	3 рівень підтримки	4 рівень підтримки	5 рівень підтримки
ІПР	+	+	+	+	+
ІНП	—	+	+	+	+
Змінити рівень підтримки може	—	—	КС+батьки в межах одного суміжного рівня підтримки	КС+батьки в межах одного суміжного рівня підтримки	КС+батьки в межах одного суміжного рівня підтримки
Адаптація/модифікація	Підбір матеріалів, форм роботи	Адаптація змісту навчання	Адаптація змісту навчання	Модифікація або адаптація змісту навчання; можлива зміна результатів навчання	Адаптація та/або модифікація змісту навчання; зміна результатів навчання; можливе використання альтернативних методів навчання; проведення занять з самообслуговування; використання спеціальних методів, методів альтернативної комунікації, візуального розкладу тощо
Додаткові послуги закладу освіти	Логопедичні послуги в логопедичних пунктах, шкільним логопедом; посилена увага практичного психолога	Посилена увага практичного психолога дітям	Посилена увага практичного психолога дітям	Посилена увага практичного психолога дітям і батькам	Посилена увага практичного психолога дітям і батькам

Критерій	1 рівень підтримки	2 рівень підтримки	3 рівень підтримки	4 рівень підтримки	5 рівень підтримки
Консультації педагогам закладу надають	Шкільні корекційні педагоги, логопед, психолог	Фахівці ІРЦ, педагогічні працівники закладів спеціальної освіти	Фахівці ІРЦ, педагогічні працівники закладів спеціальної освіти	Фахівці ІРЦ, педагогічні працівники закладів спеціальної освіти	Фахівці ІРЦ, педагогічні працівники закладів спеціальної освіти
Розклад занять	За розкладом класу	За розкладом класу + додаткові КРЗ і ППЗ (за окремим розкладом)	За розкладом класу , за потреби застосовується адаптований розклад + додаткові КРЗ і ППЗ (за окремим розкладом)	За розкладом класу , за потреби застосовується адаптований розклад + додаткові КРЗ і ППЗ (за окремим розкладом)	За адаптованим розкладом + відвідування заходів із позашкільної діяльності з метою соціалізації + додаткові КРЗ і ППЗ (за окремим розкладом)
Консультації педагогам закладу надають	Шкільні корекційні педагоги, логопед, психолог	Фахівці ІРЦ, педагогічні працівники закладів спеціальної освіти	Фахівці ІРЦ, педагогічні працівники закладів спеціальної освіти	Фахівці ІРЦ, педагогічні працівники закладів спеціальної освіти	Фахівці ІРЦ, педагогічні працівники закладів спеціальної освіти
Розклад занять	За розкладом класу	За розкладом класу + додаткові КРЗ і ППЗ (за окремим розкладом)	За розкладом класу , за потреби застосовується адаптований розклад + додаткові КРЗ і ППЗ (за окремим розкладом)	За розкладом класу , за потреби застосовується адаптований розклад + додаткові КРЗ і ППЗ (за окремим розкладом)	За адаптованим розкладом + відвідування заходів із позашкільної діяльності з метою соціалізації + додаткові КРЗ і ППЗ (за окремим розкладом)

Критерій	1 рівень підтримки	2 рівень підтримки	3 рівень підтримки	4 рівень підтримки	5 рівень підтримки
Облаштування освітнього середовища	Універсальний дизайн	Універсальний дизайн, розумне пристосування + облаштування ресурсної кімнати	Універсальний дизайн, розумне пристосування + облаштування ресурсної кімнати	Універсальний дизайн, розумне пристосування + облаштування ресурсної кімнати + облаштування місця навчання. Закупівля індивідуальних засобів навчання відповідно до потреб	Універсальний дизайн, розумне пристосування + облаштування ресурсної кімнати + облаштування місця навчання. Закупівля індивідуальних засобів навчання відповідно до потреб
Оцінювання	Проведення процедури оцінювання на основі загальних підходів та критеріїв оцінювання з урахуванням ООП				
		Урахування ІНП			
	Адаптація	Адаптація процедури за часом та змістом (збільшення часу на виконання завдань, зміна методів тестування)	Адаптація/модифікація умов за часом та змістом: — використання доступних форм викладу інформації (шрифтом Брайля, письмових чи усних завдань тощо); — використання засобів альтернативної комунікації під час формування завдань. Адаптація/модифікація завдань з урахуванням способу їх сприйняття учнем, збільшення часу на процедуру оцінювання тощо. Тести повинні відповідати змісту модифікованої програми навчального предмета.		

4. Плануємо освітній процес дитини з ООП

Для організації якісного освітнього процесу керівнику важливо детально **ознайомитися з висновком інклюзивно-ресурсного центру.**

Висновок ІРЦ – джерело інформації про:

- ◆ виявлені потреби та рекомендації, визначені під час оцінки фізичного розвитку дитини, мовленнєвого розвитку, когнітивної сфери, емоційно-вольової сфери (на основі отриманої інформації команда супроводу може визначити цілі ІПР за сферами розвитку та очікувані результати, яких планується досягти);
- ◆ потреби в адаптації, модифікації програм навчальних предметів, допоміжних засобів для навчання та в розумному пристосуванні (у разі потреби);
- ◆ психолого-педагогічні та корекційно-розвиткові послуги (види послуг, період/обсяг, перелік спеціалістів, які мають надавати психолого-педагогічні та корекційно-розвиткові послуги);
- ◆ особливі освітні потреби дитини (зазначена категорія (типи) особливих освітніх потреб (труднощів));
- ◆ потребу у складанні індивідуального навчального плану;
- ◆ потребу в адаптації/модифікації змісту навчальних предметів;
- ◆ рекомендований рівень підтримки дитини;
- ◆ рекомендації для асистента вчителя, вчителів, практичного психолога, вчителя-логопеда, вчителя-реабілітолога, вчителя-дефектолога, батьків або законних представників (потребу в асистенті учня, супроводі під час інклюзивного навчання, консультаціях лікаря, фахівця із соціальної роботи / соціального працівника тощо);
- ◆ рекомендації щодо створення безбар'єрного середовища в закладі освіти.

Ознайомившись із запропонованими рекомендаціями, директор планує подальшу роботу в напрямі організації освітнього процесу для дитини з ООП.

ДОКУМЕНТИ ТА МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЩОДО ВПРОВАДЖЕННЯ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ

Для організації освітнього процесу для дитини з ООП директор школи має забезпечити ухвалення та реалізацію управлінських рішень щодо:

- ☑ формування класу/класів з інклюзивним навчанням;
- ☑ розподілу учнів одного року навчання, за наявності в закладі освіти кількох класів, пропорційно між такими класами з урахуванням рівнів підтримки;
- ☑ учнів, які потребують першого рівня підтримки, розподілити між класами;
- ☑ до з'єданого класу (класу-комплекту) учнів зарахувати без урахування кількості таких осіб;
- ☑ за умови наявності в населеному пункті одного закладу освіти учні розподіляються між класами такого закладу освіти без урахування їх кількості;
- ☑ введення штатної одиниці асистента вчителя;
- ☑ введення штатних одиниць дефектологів (вчителя-логопеда, сурдопедагога, тифлопедагога, олігофренопедагога) за наявності навантаження не менш ніж 9 навчальних годин на тиждень, виходячи з норми на ставку 18 навчальних годин на тиждень;
- ☑ розроблення та затвердження посадових інструкцій асистента вчителя, вчителів-дефектологів та затвердження графіків роботи фахівців з урахуванням погодинного навантаження;
- ☑ внесення змін до посадових інструкцій педагогічних працівників, які будуть працювати в інклюзивному класі;
- ☑ укладення цивільно-правових договорів із педагогічними працівниками щодо проведення корекційно-розвиткових занять. Це можуть бути фахівці спеціальних закладів освіти, навчально-реабілітаційних центрів, закладів соціального захисту, інклюзивно-ресурсних центрів, центрів практичної психології та соціальної роботи тощо. Умови оплати праці та перелік фахівців, які можуть надавати послуги у закладах освіти, визначено Порядком та умовами надання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на надання державної підтримки особам з особливими освітніми потребами²³.

---

²³ Про затвердження Порядку та умов надання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на надання державної підтримки особам з особливими освітніми потребами: постанова Кабінету Міністрів України від 14 лютого 2017 р. № 88 [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/88-2017-п#Text>

У період воєнного стану гранична кількість учнів з ООП в інклюзивних класах не застосовується. Заклад освіти не може відмовити в організації інклюзивного навчання учня/учениці з ООП та створенні інклюзивного класу.

5. Створюємо та організуємо роботу команди психолого-педагогічного супроводу

Команда психолого-педагогічного супроводу (далі – КС) є важливою частиною якісного інклюзивного навчання у школі. Адже саме вона розробляє індивідуальну програму розвитку дитини, створює умови для інтеграції дітей з особливими освітніми потребами в освітнє середовище закладу.

Команда психолого-педагогічного супроводу формується для учнів:

- ◆ які мають особливі освітні потреби та навчаються на інклюзивному навчанні;
- ◆ для учнів першого рівня підтримки, які навчаються в звичайних класах;
- ◆ учнів, які мають ООП і навчаються на педагогічному патронажі.

Склад команди супроводу

Команда психолого-педагогічного супроводу формується для кожної дитини з особливими освітніми потребами, що навчається у школі.

Поширеною помилкою є створення однієї такої команди на усю школу, коли у закладі навчається більше однієї дитини з ООП.

Чому це помилка? До складу команди супроводу разом із вчителями, асистентом вчителя, практичним психологом, іншими працівниками школи та залученими фахівцями входять також батьки дитини. Таким чином, команда супроводу володіє конфіденційною інформацією про дитину, її особливості розвитку. Створення однієї команди супроводу для усіх дітей з ООП у школі, а отже включення до неї усіх батьків, означає порушення права дитини на конфіденційність і поширення цієї інформації про кожну окрему дитину серед усіх батьків учнів з ООП.

Керівник закладу або його/її заступник є безпосередніми учасниками команди супроводу дитини з ООП та, власне, відповідають за її формування та організацію роботи.

СКЛАД КОМАНДИ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОГО СУПРОВОДУ

Постійні учасники

- директор або заступник директора з навчально-виховної роботи
- вчитель початкових класів (класний керівник)
- вчителі-предметники
- асистент вчителя
- практичний психолог
- соціальний педагог
- вчитель-дефектолог (з урахуванням освітніх потреб дитини з ООП)
- вчитель-реабілітолог
- батьки дитини
- фахівець ІРЦ

Залучені фахівці

- медичний працівник школи
- лікар
- асистент дитини
- спеціалісти системи соціального захисту населення
- спеціалісти служби у справах дітей²⁴

У період воєнного стану засідання команди можуть проходити в режимі онлайн та/або у змішаному очно-дистанційному форматі²⁵.

²⁴ Про затвердження Примірного положення про команду психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами в закладі загальної середньої та дошкільної освіти: наказ Міністерства освіти і науки України від 08.06.2018 № 609 [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0609729-18#Text>

²⁵ Про внесення змін до порядків, затверджених постановами Кабінету Міністрів України від 10 квітня 2019 р. № 530 і від 15 вересня 2021 р. № 957: постанова Кабінету Міністрів України від 26 квітня 2022 р. № 483 [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/483-2022-n#Text>

Принципи роботи команди супроводу

В центрі уваги команди психолого-педагогічного супроводу є дитина, дотримання і відстоювання її інтересів, повага до індивідуальних особливостей, дотримання конфіденційності та недопущення дискримінації і порушення прав дитини. Досягти цього можливо лише у команді колективу школи із залученням батьків дитини з ООП, а також фахівців ІРЦ та іншої міжвідомчої співпраці.

Принципи роботи команди супроводу

- * дотримання, відстоювання інтересів дитини з ООП;
- * недопущення порушення прав дитини, дискримінації;
- * дотримання конфіденційності;
- * міжвідомча співпраця;
- * залучення батьків;
- * повага до індивідуальних особливостей дитини.

Для забезпечення ефективної роботи команди супроводу керівнику необхідно:

- ◆ розробити положення про команду супроводу дитини з ООП²⁶;
- ◆ сформувати команду супроводу для кожного учня/учениці з ООП та затвердити її склад наказом (видається щорічно);
- ◆ укласти цивільно-правові угоди з фахівцями для надання психолого-педагогічних і корекційно-розвиткових послуг;
- ◆ призначити особу, відповідальну за координацію розробки ІПР. Це може бути асистент вчителя, оскільки асистент завжди знаходиться в класі, спілкується з усіма учителями, які входять до Команди супроводу, має тісний контакт з батьками;
- ◆ розподілити обов'язки між членами команди, ознайомити з посадовими інструкціями асистентів учителів, педагогічних працівників, залучених до інклюзивного навчання;

---

²⁶ Про затвердження Примірного положення про команду психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами в закладі загальної середньої та дошкільної освіти: наказ Міністерства освіти і науки України від 08.06.2018 № 609 [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0609729-18#Text>

- ◆ ініціювати засідання команди щонайменше тричі на рік (у вересні, грудні та травні-червні). Під час таких зустрічей обговорювати та аналізувати результат навчання дитини, ухвалювати рішення щодо індивідуальної програми розвитку, можливої її корекції тощо;
- ◆ затвердити ІПР дитини з ООП;
- ◆ координувати визначення рівня досягнутих результатів дитини з ООП за сферами розвитку.

ВАЖЛИВО!

Адаптовані та модифіковані програми навчальних предметів укладають вчителі, які входять до команди супроводу. В жодному разі це не має робити асистент учителя.

Налагодження командної роботи

Для організації інклюзивного навчання учня/учениці Команда супроводу протягом двох тижнів з початку навчання складає його індивідуальну програму розвитку за формою, визначеною додатком № 3 Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти²⁷.

Команда супроводу зустрічається щонайменше тричі на рік (у вересні, грудні та травні-червні) для засідань. Під час таких зустрічей відбувається обговорення та аналіз результатів навчання дитини, ухвалюються рішення щодо індивідуальної програми розвитку дитини, можливої її корекції тощо. Команда також вирішує, за яким розкладом навчається дитина.

Адаптований розклад застосовується тоді, коли дитина з ООП потребує під час уроку перебування в ресурсній кімнаті, відпочинку, переключення уваги та виконання завдань не в класі.

²⁷ Порядок організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти: постанова Кабінету Міністрів України від 15 вересня 2021 р. № 957 [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/957-2021-n#Text> (Додаток 3)

Рішення під час засідання команди супроводу ухвалюється за результатами обговорення відкритим голосуванням (за умови присутності не менше 2/3 членів) та оформлюється протоколом.

Водночас учасники команди супроводу працюють із дитиною протягом року, допомагають опанувати програму, проводять корекційні заняття тощо. Засновнику та директору важливо пам'ятати, що педагоги, які працюють в інклюзивних класах, мають додаткове навантаження та повинні отримувати доплату в розмірі 20 % від окладу. Забезпечення цієї доплати та, як наслідок, додаткової мотивації вчителів – завдання керівника закладу.

Співпраця вчителя та асистента вчителя

Вчитель і асистент вчителя – тандем, злагоджена спільна робота якого є запорукою успішного інклюзивного навчання дитини з ООП. Відтак – вчитель та асистент мають спільно готуватись до навчального заняття, добирати завдання, які допоможуть учневі/учениці опанувати тему, модифікувати та адаптувати за потреби завдання, тим самим забезпечивши рівні умови та однакову включеність у процес усіх учнів класу.

Основна відповідальність за формування стосунків між вчителем і асистентом покладається на керівника закладу освіти. З метою формування ефективних стосунків між учителем та асистентом учителя директор повинен розробити чіткі посадові інструкції для асистентів учителя та показати вчителям, як проводити оцінювання їхньої діяльності. Завдання керівника закладу – сприяти і підтримувати співпрацю педагогів та асистентів учителів. Успішною вона буде тоді, коли вчитель направлятиме асистента, визначатиме, які матеріали та завдання потрібні дитині, а асистент за вказівками педагога – їх збиратиме та готуватиме.

Що необхідно знати керівнику закладу про організацію роботи асистента вчителя

Організація роботи асистента вчителя

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОБОТИ АСИСТЕНТА ВЧИТЕЛЯ

- * Посада асистента вчителя вводиться з розрахунку 1 ставка на клас, у якому навчаються діти з ООП з 2–5 рівнем підтримки.
- * В класі, де навчаються учні 1 рівня підтримки, інклюзивний клас не відкривається, ставка асистента вчителя не передбачена.
- * Педагогічне навантаження асистента вчителя – 25 годин на тиждень.
- * Якщо за навчальним планом навчальне навантаження в класі менше 25 годин, адміністрація школи складає та погоджує графік роботи асистента вчителя з довантаженням в інших інклюзивних класах або неповним навантаженням (за заявою асистента вчителя).
- * Якщо за навчальним планом в класі, навпаки, більше 25 годин навантаження, також складається графік роботи асистента вчителя. Команда супроводу дитини визначає, на яких предметах дитина може бути без супроводу асистента вчителя, або залучається асистент вчителя, якого необхідно довантажити.
- * Посада асистента вчителя не передбачає присвоєння кваліфікаційних категорій.
- * Асистенту вчителя встановлюються 10–12 тарифні розряди.
- * Асистенту вчителя обов'язково розробляється посадова інструкція.

Основні завдання асистента вчителя:

- ◆ допомога учням з особливими потребами під час навчання;
- ◆ створення навчального середовища: асистент вчителя може допомогти вчителю створити навчальне середовище, яке відповідає потребам всіх учнів і створити позитивну та безпечну атмосферу в класі;
- ◆ робота з малими групами: асистент вчителя може працювати з малими групами учнів, забезпечуючи індивідуальний підхід та допомагаючи учням, зокрема з високим рівнем навчальних досягнень;

- ◆ сприяти співпраці з батьками та іншими фахівцями: асистент вчителя може бути контактною особою для батьків учнів з особливими потребами та співпрацювати з іншими фахівцями (логопедом, практичним психологом, соціальним педагогом тощо), що дозволяє забезпечити повний спектр підтримки та залучення додаткових ресурсів для учнів з особливими освітніми потребами;
- ◆ моніторинг та оцінювання прогресу учнів: асистент вчителя може допомогти вчителю контролювати та оцінювати прогрес учнів з особливими освітніми потребами, що дозволяє вчасно коригувати навчальну програму або індивідуальну програму розвитку та забезпечити успіх кожного учня чи кожної учениці;
- ◆ підтримка вчителя: асистент вчителя може допомогти вчителю керувати класом, забезпечуючи безпеку та порядок у класі, допомагаючи також з підготовкою матеріалів та ресурсів для навчання.

Функції асистента вчителя зазначені в листі Міністерства освіти і науки України «Щодо організації навчання осіб з особливими освітніми потребами у закладах загальної середньої освіти у 2020/2021 навчальному році»²⁸.

Яку документацію має вести асистент вчителя?

Чітко затвердженого переліку обов'язкових документів для асистента вчителя не визначено. Кожен заклад освіти складає та затверджує посадову інструкцію асистента вчителя згідно з чинними нормативними документами та потребами дітей. Посадова інструкція має містити вичерпний перелік посадових обов'язків та перелік документації, яку має вести асистент вчителя. В іншому випадку керівництво закладу не може вимагати відповідні документи від працівника.

---

²⁸ Щодо організації навчання осіб з особливими освітніми потребами у закладах загальної середньої освіти у 2020/2021 навчальному році: лист Міністерства освіти і науки України від 31 серпня 2020 р. № 1/9-495 [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://mon.gov.ua/ua/npa/sho-do-organizaciyi-navchannya-osib-z-osoblivimi-osvitnimi-potrebami-u-zakladah-zagalnoyi-serednoyi-osviti-u-20202021-navchalnomu-roci>

АСИСТЕНТ ВЧИТЕЛЯ:

- ☒ НЕ надає (не проводить) корекційно-розвиткові та психолого-педагогічні послуги (заняття), якщо не має спеціальної освіти; НЕ надає консультації та завдання замість вчителя-логопеда, практичного психолога чи інших фахівців;
- ☒ НЕ розробляє самостійно ІПР;
- ☒ НЕ здійснює направлення батьків (інших законних представників) до вузьких спеціалістів;
- ☒ НЕ змінює самостійно освітню траєкторію учня/учениці.

6. Організуємо дистанційне навчання для учнів з ООП

В умовах дистанційного навчання школа має піклуватися і про організацію освітнього процесу для дітей з ООП.

Зміни до Закону України «Про освіту», внесені у березні 2022 року у зв'язку з воєнними діями на території України, передбачають, що школа має:

- ◆ організувати освітній процес в дистанційній формі або в будь-якій іншій формі, що є найбільш безпечною для його учасників;
- ◆ зберегти місце роботи асистента вчителя;
- ◆ забезпечити середній заробіток та інші виплати, передбачені законом.

Керівнику закладу освіти варто ознайомитись із:

- листом МОН «Про організацію освітнього процесу дітей з особливими освітніми потребами у 2022/2023 навчальному році» від 06.09.2022 № 1/10258-22²⁹;
- методичними рекомендаціями щодо організації освітнього процесу дітей з особливими освітніми потребами у 2022/2023 навчальному році³⁰.

В умовах дистанційного навчання, а особливо у період воєнних дій, роль асистента вчителя посилюється, оскільки діти з ООП в умовах війни потребують особливої уваги та підтримки в освітньому процесі.

ЗАВДАННЯ АСИСТЕНТА ВЧИТЕЛЯ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

У процесі підготовки до заняття:

- спільно з вчителем підготуватись до дистанційного заняття;
- узгодити з вчителем роботу під час дистанційного заняття;
- підготувати індивідуальні завдання для дитини, які визначає вчитель;
- адаптувати навчальні матеріали, враховуючи можливості дитини;
- допомогти дитині та/або батькам дитини опанувати електронні платформи;
- проконсультувати дитину та/або батьків дитини щодо користування комп'ютером і гаджетами та організації місця для навчання.

²⁹ Про організацію освітнього процесу дітей з особливими освітніми потребами у 2022/2023 навчальному році: лист Міністерство освіти і науки України від 06.09.2022 № 1/10258-22 [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-organizaciyu-osvitnogo-procesu-ditej-z-osoblivimi-osvitnimi-potrebami-u-20222023-navchalnomu-roci>

³⁰ Методичні рекомендації щодо організації освітнього процесу дітей з особливими освітніми потребами у 2022/2023 навчальному році [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://mon.gov.ua/ua/news/metodichni-rekomendaciyi-shodo-organizaciyi-osvitnogo-procesu-v-shkolah-u-20222023-navchalnomu-roci>

Під час заняття:

- ☑ брати участь у дистанційних заняттях та допомагати вчителю об'єднувати учнів у пари і групи в ZOOM, долучитись до роботи груп, у яких працюють діти з ООП, слідкувати за підняттям учнями рук, допомагати вчителю вмикати та вимикати мікрофони учнів, слідкувати за чатом під час заняття тощо;
- ☑ допомагати вчителю у роботі з учнями класу, які потребують першого рівня підтримки, індивідуального підходу чи додаткових пояснень, які мають проблеми з опануванням навчального матеріалу, зокрема у зв'язку з перебуванням за кордоном, на тимчасово окупованих територіях або ж через психологічну травму;
- ☑ надавати дитині в окремій онлайн-кімнаті в ZOOM додаткові пояснення щодо опанування навчального матеріалу та завдань, забезпечувати перевірку виконання таких завдань.

Поза уроками:

- ☑ за потреби поза часом уроку, який здійснюється онлайн, підключатися онлайн із дитиною та надавати додаткові пояснення, виконувати разом з дитиною домашні завдання, які були їй незрозумілі (в межах свого педагогічного навантаження (25 годин на тиждень));
- ☑ моніторити досягнення поставлених в ІПР цілей навчання, завдань на період дії ІПР, забезпечення визначених потреб тощо;
- ☑ забезпечувати комунікацію школи та батьків дитини;
- ☑ координувати дистанційне навчання з батьками дитини, наприклад, завчасно попереджати про зміни розкладу, необхідні навчально-дидактичні матеріали тощо.

Особливості організації дистанційного навчання для дітей з ООП, якщо:

1. Дитина з ООП перебуває за кордоном і не має можливості навчатись з однокласниками дистанційно

Батьки можуть написати заяву про переведення дитини на екстернатну або сімейну (домашню) форму навчання. У такому випадку, якщо в класі більше немає дітей з 2–5 рівнем підтримки, інклюзивний клас перестає існувати.

Корекційно-розвиткові заняття на сімейній (домашній) та екстернатній формі навчання за рахунок субвенції з державного бюджету не проводяться. Такі заняття можуть проводити дистанційно фахівці ІРЦ.

2. Дитина з ООП продовжує епізодично навчатись дистанційно в інклюзивному класі, паралельно навчаючись у закладі освіти за кордоном

У цьому випадку директор школи на прохання батьків організовує адаптоване дистанційне навчання для дитини з ООП та погоджує графік навчання з асистентом вчителя. У такому форматі важливо не перевантажувати дитину. Директор також має пам'ятати, що педагогічне навантаження асистента вчителя – 25 годин на тиждень.

Психолого-педагогічні та корекційно-розвиткові заняття, які визначені в ІПР дитини, проводяться дистанційно фахівцями з числа педагогічних працівників закладу освіти та/або додатково залученими фахівцями, з якими заклад освіти або відповідний орган управління у сфері освіти укладають цивільно-правові договори³¹.

Тривалість індивідуальних психолого-педагогічних та корекційно-розвиткових занять для учнів становить від 20 до 25, а групових – від 35 до 40 хвилин.

3. Дитина з ООП знаходиться на тимчасово окупованій території, але має доступ до дистанційного навчання

Інклюзивний клас продовжує працювати, асистент вчителя і вчитель організують навчання з використанням технологій дистанційного навчання.

---

³¹ Порядок організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти: Постанова Кабінету Міністрів України від 15 вересня 2021 р. № 957 [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/957-2021-п#Text> (пункт 13)

Психолого-педагогічні та корекційно-розвиткові заняття, які визначені в ІПР дитини, проводяться дистанційно фахівцями з числа педагогічних працівників закладу освіти та/або додатково залученими фахівцями, з якими заклад освіти або відповідний орган управління у сфері освіти укладають цивільно-правові договори³².

Згідно зі змінами до положення про інклюзивно-ресурсний центр, внесеними постановою Кабінету Міністрів України від 30.08.2022 № 979, у період воєнного стану під час переходу між рівнями освіти (5, 10 класи) строк дії висновку ІРЦ продовжується для осіб, які тимчасово перебувають за кордоном та на тимчасово окупованих територіях.

Згідно зі змінами до положення про інклюзивно-ресурсний центр, внесеними постановою Кабінету Міністрів України від 30.08.2022 № 979³³, у період воєнного стану під час переходу між рівнями освіти (5, 10 класи) строк дії висновку ІРЦ продовжується для осіб, які **тимчасово перебувають за кордоном та на тимчасово окупованих територіях.**

---

³² Там само

³³ Про внесення змін до постанов Кабінету Міністрів України з питань діяльності спеціальних закладів загальної середньої освіти: постанова Кабінету Міністрів України від 30 серпня 2022 р. № 979 [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/979-2022-p#Text>

Розділ 3. Розробляємо індивідуальну програму розвитку дитини з ООП (в аспекті створення освітнього середовища)

1. Індивідуалізуємо процес навчання дітей з ООП

Всі учні навчаються по-різному, мають різні потреби у навчанні, особистий темп, стиль. Індивідуальні особливості учнів, які впливають на навчання, важливо враховувати при плануванні індивідуальної траєкторії та здійсненні навчання.

Індивідуалізація освітнього процесу є важливим критерієм якості роботи закладу, який розвиває інклюзивне середовище, його своєрідною відповіддю на освітні потреби дитини.

Основна мета індивідуалізації – забезпечення її особливих потреб в освітньому процесі, максимальне розкриття потенціалу дитини, забезпечення прогресу її розвитку, реальна та активна участь дитини у спільноті.

Ефективний спосіб це реалізувати – створити для учня чи учениці індивідуальну модель підтримки в закладі освіти.

Індивідуалізація освітнього процесу:

- орієнтована на потреби конкретного учня/учениці;
- направлена на конкретні потреби і цілі навчання;
- реалізується на підставі індивідуальної програми розвитку (ІПР) та індивідуального навчального плану (ІНП);
- вимагає залучення додаткових ресурсів: людських, методичних, матеріальних тощо.

Керівникові закладу освіти важливо створити умови для реалізації прав та обов'язків усіх учасників освітнього процесу, сприяти індивідуалізації навчального процесу, створенню індивідуальної освітньої траєкторії, індивідуальної програми розвитку учнів, формування у разі потреби індивідуального навчального плану.

В Законі України «Про освіту» зазначено, що ІПР – «документ, що забезпечує індивідуалізацію навчання особи з особливими освітніми потребами, закріплює перелік необхідних психолого-педагогічних, корекційних потреб/послуг для розвитку дитини та розробляється групою фахівців з обов'язковим залученням батьків дитини з метою визначення конкретних навчальних стратегій і підходів до навчання».

Для створення якісної індивідуальної програми розвитку необхідно мати повну інформацію про дитину. Таку інформацію команда супроводу отримує з висновку ІРЦ, спостерігаючи за дитиною на перервах, під час навчання, аналізуючи учнівські роботи, тестування, спілкування дитини з однокласниками. Почерпнути інформацію можна також із бесід з дітьми, батьками, з результатів анкетування, а також вивчаючи звіти про реалізацію ІПР попередніх років, програму реабілітації (для дітей з інвалідністю оформлюють лікарі).

Індивідуальна програма розвитку є обов'язковим освітнім документом для всіх дітей з особливими освітніми потребами, які навчаються на інституційній формі здобуття освіти (очна, дистанційна). Для дітей, які здобувають освіту індивідуально (екстернат, сімейна (домашня) форма, педпаціонаж), – у разі надання батьками висновку ІРЦ.

Особливі освітні потреби визначає ІРЦ у висновку про комплексну психолого-педагогічну оцінку розвитку особи.

Тому для керівника закладу висновок ІРЦ – важливе джерело інформації про те, які саме особливі освітні потреби має дитина та що необхідно забезпечити у закладі освіти для якісного освітнього процесу.

Комплексна оцінка важлива тим, що вона характеризує дитину з позитивних сторін та описує її потенціал. Для забезпечення якісної роботи команди супроводу важливо отримати детально прописаний висновок ІРЦ. Коли ж керівник отримує цей висновок неповним, наприклад, без описаних засобів корекції, важливо звернутись до інклюзивно-ресурсного центру за деталізацією. ІРЦ у цьому процесі – партнери школи та готові допомагати як на етапі створення ІПР, так і надалі – у процесі її реалізації.

Керівнику закладу необхідно уважно ознайомитись із висновком про комплексну оцінку та вивчити інформацію у ньому. Це важливо, бо усі рі-

шення керівника, пов'язані з навчанням дитини з ООП, мають базуватись на даних із комплексної оцінки. І саме ці дані легітимізують подальші дії керівника з організації навчання для дитини з ООП.

2. Розробляємо індивідуальну програму розвитку

ІПР є обов'язковим документом для забезпечення освітнього процесу всіх дітей з ООП. Щороку для кожної дитини з ООП команда супроводу протягом двох тижнів від початку навчання складає ІПР учня/учениці за формою, визначеною додатком 3 Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти³⁴.

Розробка ІПР є виключно командною роботою. Запорука якості ІПР – детальне вивчення комплексної оцінки всіма членами команди супроводу та їхня активна участь у її розробці. Хибною є практика перекладання обов'язків з розробки програми на асистента вчителя. Вірним є шлях, коли кожен член команди супроводу готує свою частину ІПР, наприклад, розділ, та узгоджує її з командою. Зверніть увагу, що визначені у висновку про комплексну оцінку корекційні заняття не можуть змінюватись Командою супроводу.

Важливо пам'ятати! Двох однакових ІПР існувати не може. Організація індивідуалізованого підходу залежить від можливостей дитини, її унікальних особливостей, умов виховання та розвитку, зовнішнього середовища (інклюзивної культури оточення, політики закладу, специфіки інклюзивної практики та досвіду її реалізації).

Завдання керівника – проконтролювати, щоб ІПР була максимально зрозумілою і корисною. Вчителі, керівництво закладу, батьки повинні мати змогу легко і ефективно використовувати програму для забезпечення розвитку дитини і формування навчальних навичок.

Індивідуальна програма розвитку розробляється на один рік і періодично переглядається та актуалізується. Як правило, перегляд ІПР відбувається раз на півріччя, втім будь-який член команди супроводу може ініціювати позачергову зустріч для внесення змін до ІПР на будь-якому етапі.

---

³⁴ Порядок організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти: Постанова Кабінету Міністрів України від 15 вересня 2021 р. № 957 [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/957-2021-n#Text> (Додаток 3)

Підставою для перегляду ІПР можуть бути результати моніторингу її виконання. Саме тому завдання керівника – контролювати якісне проведення такого моніторингу та залучати до нього фахівців інклюзивно-ресурсного центру.

ІПР є документом з обмеженим колом доступу до його змісту. Оприлюднення ІПР у будь-якому форматі без збереження конфіденційності даних є неприпустимим (наприклад, оприлюднення на вебресурсі закладу освіти).

Повноваження керівника закладу освіти у процесі формування ІПР

- ◆ Затверджує наказом склад команди супроводу.
- ◆ Призначає відповідального фахівця з координації діяльності по розробці ІПР. Сприяє співпраці в процесі планування, оцінки та реалізації ІПР.
- ◆ Забезпечує процес розробки ІПР з дотриманням рекомендацій ІРЦ.
- ◆ Забезпечує обговорення фінальної версії ІПР всіма членами команди, а також батьками (одним із батьків) чи законними представниками дитини. За результатом обговорення ІПР має бути підписана всіма членами команди та одним із батьків або інших законних представників дитини.
- ◆ Затверджує ІПР (в строк не більше 2 тижнів з дати зарахування дитини до закладу і на початку кожного навчального року).
- ◆ Забезпечує розміщення ІПР в Автоматизовану систему (АС «ІРЦ»). Кожній школі орган управління освітою надає індивідуальний код доступу до електронного кабінету закладу освіти. Доступ до даних обмежений.
- ◆ Складає та затверджує розклад проведення (надання) психолого-педагогічних та корекційно-розвиткових занять (послуг).
- ◆ Затверджує індивідуальний навчальний план, попередньо схвалений педагогічною радою закладу освіти та підписаний одним з батьків або інших законних представників дитини.
- ◆ Затверджений індивідуальний навчальний план і модифіковані програми предметів розміщує додатком до ІПР.

- ◆ Забезпечує визначення рівня досягнутих результатів за сферами розвитку.
- ◆ Заохочує включення батьків і учня/учениці в процес розроблення та реалізації ІПР.

Зберігається ІПР в особовій справі дитини три роки. Батьки (інші законні представники) дитини можуть отримати копію ІПР за вимогою. У разі переведення дитини до іншого закладу освіти копія ІПР подається батьками (іншими законними представниками) учня/учениці до закладу освіти, де він/вона продовжує здобуття освіти.

Створення індивідуальної програми розвитку – відповідальний процес, успіх якого залежить від уміння використовувати усі доступні джерела інформації та вміння її збирати та аналізувати.

Розглянемо детальніше, де брати інформацію для наповнення ІПР

Заповнюємо **розділ 4**, який стосується створення освітнього середовища, необхідних засобів, обладнання, способів, методів, прийомів застосування для створення умов навчання дитини згідно з її актуальними потребами.

◆ п.1. Рекомендований рівень підтримки

Інформація про рекомендований рівень підтримки зазначена у висновку ІРЦ.

◆ п.2. Адаптація та модифікація освітнього середовища

Інформацію для заповнення цього блоку можна почерпнути у висновку ІРЦ, зокрема у рекомендаціях щодо створення безбар'єрного середовища в закладі освіти. Допоможе також спостереження командою супроводу за дитиною, вивчення програми реабілітації, якщо така є, спілкування з батьками. Важливо орієнтуватись на актуальні потреби дитини.

Психолого-педагогічна адаптація може, зокрема, передбачати використання таймера, пісочного годинника, гімнастики для очей, дихальних

вправ, пальчикових гімнастик, чергування видів діяльності, використання аудіо-, відеоматеріалів.

Серед засобів альтернативної комунікації можна використовувати жестову мову, картки PECS, мобільні додатки, програму Makaton, піктограми тощо.

Модифікація освітнього середовища передбачає також зміну (шляхом спрощення, об'єднання) кінцевих цілей, результатів навчання.

◆ п.3. Потреба у використанні

Варто вибрати з шаблону ІПР той пункт, який є актуальним для дитини. Можливо, ці пункти не будуть заповнені через труднощі іншого характеру, наприклад, якщо у дитини немає труднощів функціональних (порушення зору, слуху).

◆ п.4. Потреба у додаткових заняттях

Додаткові заняття визначає команда супроводу за інтересами дитини. Це можуть бути гуртки, спортивні секції, творчі студії, які діють в закладі освіти, і для дитини з ООП будуть цікавими та доступними.

◆ п.5. Потреба у консультаціях

Частою є потреба у наданні консультацій для батьків та педагогів від інших вузькопрофільних спеціалістів. Таку методичну та консультативну допомогу можуть надавати не лише фахівці ІРЦ, а й працівники спеціальних закладів освіти, особливо у складних випадках їхній досвід може бути надзвичайно корисним.

Оскільки у Положенні про спеціальну школу³⁵ передбачено можливість надання консультативної та методичної допомоги, варто цим скористатись, особливо у складних випадках. Звертатись за консультаційною підтримкою можна також і до представників медичних установ, соціальних служб тощо.

◆ п.6. Наявність індивідуального навчального плану

У комплексній оцінці фахівці ІРЦ визначають потребу в індивідуальному навчальному плані. Команда супроводу ухвалює рішення і розробляє ІНП

---

³⁵ Про затвердження Положення про спеціальну школу та Положення про навчально-реабілітаційний центр: постанова Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 р. № 221 [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/221-2019-n#Text>

для учнів 2–5 рівнів підтримки з огляду на можливості дитини, зокрема інтелектуальні.

Для учнів з ООП, які навчаються на педагогічному патронажі, обов'язково розробляється індивідуальний навчальний план та ІПР (якщо батьки надади закладу освіти висновок ІРЦ).

До розроблення індивідуального навчального плану, індивідуальної програми розвитку для дітей з ООП, які здобувають освіту за індивідуальною формою, можуть залучатися фахівці, які відповідно до законодавства забезпечують психолого-педагогічний супровід таких дітей³⁶.

Форму індивідуального навчального плану визначає заклад освіти. Для зручності школа може розробити шаблон ІНП та погодити його педагогічною радою.

Індивідуальний навчальний план схвалюється педагогічною радою закладу освіти, затверджується керівником та підписується одним із батьків дитини.

Рекомендуємо в індивідуальному навчальному плані вказувати лише ті навчальні предмети (інтегровані курси), навчальні програми, які потрібно адаптувати для дитини або модифікувати. При розробці індивідуального навчального плану визначається оптимальна для можливостей дитини стратегія (адаптації чи модифікації). У плані навпроти кожного предмета вказується ПІБ педагогічного працівника, який буде адаптувати/модифікувати той чи інший предмет.

Адаптація програми передбачає зміни в методиках навчання, ресурсах, матеріалах та вимогах до учнів з метою забезпечення відповідності навчальних можливостей до різних особистісних потреб і обмежень учнів. Адаптація може бути тимчасовою або постійною, залежно від потреб учня/учениці.

³⁶ Про затвердження Положення про індивідуальну форму здобуття повної загальної середньої освіти: наказ Міністерства освіти і науки України від 12.01.2016 р. № 8 [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0184-16#Text>

Модифікація програми передбачає більш глибокі зміни в змісті та організації навчальної програми з метою забезпечення рівних можливостей навчання для учнів з різними особливими освітніми потребами. Модифікація може включати зміни в плануванні, матеріалах, методиках навчання, оцінюванні та інших аспектах освітнього процесу.

Дитина одночасно може мати модифікації з одного предмета, адаптації з іншого, а з третього — навчатись разом з усіма учнями за навчальною програмою з цього предмета (інтегрованого курсу). Усі рішення щодо адаптації чи модифікації навчальних предметів ухвалює команда психолого-педагогічного супроводу.

Інклюзивне навчання учнів, зокрема згідно з індивідуальним навчальним планом, здійснюється відповідно до освітньої програми закладу освіти з урахуванням їхніх особливих освітніх потреб та особистісно орієнтованого спрямування освітнього процесу, адаптації та/або модифікації окремих навчальних предметів (інтегрованих курсів). Важливо пам'ятати, що використання іншої навчальної програми з навчального предмета (інтегрованого курсу), що є відмінною від програми, за якою навчається увесь клас, не допускається.

Структурні блоки ІНП

1. Назва закладу освіти, прізвище та власне ім'я учня/учениці, клас, в якому навчається.
2. Цілі та строк дії індивідуального навчального плану.
3. Загальний обсяг навчального навантаження та кількість годин на тиждень для вивчення навчального предмета (інтегрованого курсу).
4. Інформація про адаптацію чи модифікацію змісту освітніх компонентів освітньої програми, послідовність, форму і темп їх засвоєння, очікувані результати навчання.
5. Модифіковані/адаптовані навчальні програми предметів, зазначені в ІПР (додатками). Модифіковані/адаптовані навчальні програми та си-

стему оцінювання розробляють вчителі, які викладають ці предмети на основі навчальної програми, за якою навчається весь клас.

Копія індивідуального навчального плану додається до ІПР додатком до п.4.6 «Наявність індивідуального навчального плану» разом із модифікованими програмами навчальних предметів (інтегрованих курсів).

Тепер розглянемо, як наповнювати Розділ 5 ІПР «Додаткові психолого-педагогічні та корекційно-розвиткові послуги (заняття)».

Для забезпечення додаткових психолого-педагогічних та корекційно-розвиткових послуг (занять) керівник закладу має чітко розуміти, які фахівці мають надавати ці послуги конкретній дитині з ООП. Для цього важливо уважно вивчити висновок ІРЦ про комплексну оцінку, де зазначається, які педагоги можуть проводити корекційно-розвиткові заняття.

Необхідно ознайомитись з рекомендаціями ІРЦ, але маємо розуміти, що команда психолого-педагогічного супроводу може вносити свої корективи, наприклад, у випадку неактуальної інформації у висновку, зміни потреби дитини тощо.

Орієнтовний перелік додаткових психолого-педагогічних і корекційно-розвиткових занять (послуг) для осіб з ООП:

- ◆ ритміка;
- ◆ розвиток мовлення;
- ◆ лікувальна фізкультура;
- ◆ соціально-побутове орієнтування;
- ◆ корекція розвитку;
- ◆ орієнтування у просторі;
- ◆ розвиток слухового, зорового, тактильного сприймання мовлення та формування вимови;
- ◆ корекція зору
- ◆ корекція та розвиток психофізичних функцій, використання елементів: кінезіотерапії, анімалотерапії (іпо-, каніс-, феліно-, орніто-), арттерапії (ізо-, драмо-, казко-, музико-, кіно-, піско-, ігро-, мульт-, фото-, кольоро-, пластилінової, танцювальної терапії, психогімнастики), працетерапії, ерготерапії, ароматерапії, Монтессорі-терапії тощо;
- ◆ логоритміка та інші.

Приклад висновку ІРЦ

Види послуг	Напрямок	Період/ обсяг	Спеціаліст
Заняття з практичним психологом	Корекція та розвиток психофізичних функцій	1 година	Практичний психолог
Заняття з вчителем-логопедом	Розвиток мовлення	1 година	Вчитель-логопед
Заняття з вчителем-дефектологом	Корекція розвитку	1 година	Вчитель-дефектолог
Заняття з вчителем-реабілітологом	Лікувальна фізкультура	1 година	Вчитель-реабілітолог

Приклад заповнення розділу 5 ІПР

Додаткові психолого-педагогічні та корекційно-розвиткові послуги (заняття):

Найменування заняття (послуги)	Фахівець, який проводить заняття (надає послугу)	Місце проведення	Розклад занять
Корекція та розвиток психофізичних функцій	Практичний психолог	Кабінет психолога	Понеділок 13:30
Розвиток мовлення	Вчитель-логопед	Кабінет логопеда	Середа 14:00
Корекція розвитку	Вчитель-дефектолог	Кабінет дефектолога	П'ятниця 13:30
Лікувальна фізкультура	Вчитель фізкультури	Спортивна зала	Четвер 14:00

Важливо!

Корекційно-розвиткові послуги мають проводитися з дитиною виключно у позаурочний час і не можуть замінювати собою інші уроки, які передбачені розкладом.

Винятком є ситуація, коли дитина звільнена від вивчення навчального предмета (наприклад, фізичної культури) та має адаптований розклад. У такому випадку в той час, коли однокласники працюють на цьому уроці, учень з ООП може відвідувати КРЗ.

Хто може проводити додаткові психолого-педагогічні та корекційно-розвиткові послуги (заняття)?

Психолого-педагогічні та корекційно-розвиткові заняття проводяться фахівцями з числа педагогічних працівників закладу освіти, педагогічними працівниками, вчителями-дефектологами (вчителем-логопедом, сурдопедагогом, тифлопедагогом, олігофренопедагогом), які введені до штату закладів освіти відповідно до типових штатних нормативів закладів загальної середньої освіти та/або додатково залученими фахівцями, з якими заклад освіти або відповідний орган управління у сфері освіти укладають цивільно-правові договори. Такі заняття для учнів з ООП (за умови дотримання безпеки учасників освітнього процесу) також **можуть проводитися фахівцями ІРЦ**, зокрема з числа тих, що вимушені були змінити своє місце проживання³⁷.

Додаткові психолого-педагогічні та корекційно-розвиткові заняття (послуги) для осіб з ООП мають право проводити фахівці, які мають вищу освіту у галузі знань:

- початкова освіта;
- фізична культура і спорт;
- хореографія;
- музичне мистецтво;
- фізична терапія;
- ерготерапія;
- практичний психолог;
- учитель корекційної освіти (вчитель-дефектолог, вчитель-логопед, вчитель-реабілітолог) тощо³⁸.

³⁷ Про внесення змін до порядків, затверджених постановами Кабінету Міністрів України від 10 квітня 2019 р. № 530 і від 15 вересня 2021 р. № 957: постанова Кабінету Міністрів України від 26 квітня 2022 р. № 483 [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/483-2022-n#Text>

³⁸ Деякі питання використання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на надання державної підтримки особам з особливими освітніми потребами у 2019 році: постанова Кабінету Міністрів України від 27.02.2019 № 129 [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.kmu.gov.ua/npas/deyaki-pitannya-vikoristannya-subvenciyi-z-derzhavnogo-byudzhetu-miscevimi-byudzhetami-na-nadannya-derzhavnoyi-pidtrimki-osobam-z-osoblivimi-osvitnimi-potrebami-u-2019-roci>

Способи залучення фахівців для роботи з дітьми з ООП

- ◆ Пошук на сайтах працевлаштування (вивчення наявних резюме, розміщення оголошення про вакансії).
- ◆ Пошук серед випускників та студентів педагогічних закладів вищої освіти.
- ◆ Залучення фахівців навчально-реабілітаційних центрів, спеціальних шкіл, фахівців ІРЦ шляхом укладення цивільно-правових угод.
- ◆ Здобуття педагогами закладу другої вищої освіти за спеціальністю, яка найбільше необхідна дітям з ООП (дефектолог, логопед, вчитель-реабілітолог). У цьому питанні завдання керівника – змотивувати педагогів та залучити засновника до фінансування навчання, оскільки воно відбудуватиметься на контрактній основі.

Оплата праці фахівців, які проводять додаткові психолого-педагогічні та корекційно-розвиткові послуги (заняття)

Умови оплати праці за проведення (надання) психолого-педагогічних і корекційно-розвиткових занять (послуг) та перелік фахівців, які можуть їх проводити (надавати) у закладах освіти, визначено Порядком та умовами надання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на надання державної підтримки особам з особливими освітніми потребами³⁹.

- * Психолого-педагогічні та корекційно-розвиткові заняття не враховуються під час визначення гранично допустимого навантаження учнів.
- * Тривалість індивідуальних психолого-педагогічних та корекційно-розвиткових занять для учнів становить від 20 до 25, а групових – від 35 до 40 хвилин.

---

³⁹ Про затвердження Порядку та умов надання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на надання державної підтримки особам з особливими освітніми потребами: постанова Кабінету Міністрів України від 14 лютого 2017 р. № 88 [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/88-2017-p#Text>

Якщо у школі навчається велика кількість дітей з ООП і навантаження на вчителя-дефектолога, логопеда – понад 9 годин на тиждень, для такого фахівця можна ввести штатну посаду на $\frac{1}{2}$ ставки, виходячи з норми на ставку 18 навчальних годин на тиждень⁴⁰. За таких умов фахівець матиме вищу оплату, аніж на умовах цивільно-правової угоди.

Особливості проведення додаткових психолого-педагогічних та корекційно-розвиткових послуг (занять) в умовах воєнного стану

Діти з ООП можуть отримувати психолого-педагогічні, корекційно-розвиткові, реабілітаційні послуги у спеціальних закладах освіти, не навчаючись у них.

Для того, щоб дитина з ООП отримала послуги, батькам дітей з ООП потрібно надати копії документів:

- ◆ свідоцтва про народження;
- ◆ висновку інклюзивно-ресурсного центру про комплексну психолого-педагогічну оцінку;
- ◆ або пред'явити електронні відображення документів з використанням мобільного додатка Єдиного державного вебпорталу електронних послуг (Дія).

Облік дітей з ООП (змінного контингенту) ведеться директором спеціальної школи (або уповноваженою ним особою) через систему автоматизації роботи інклюзивно-ресурсних центрів або іншими доступними засобами⁴¹.

На що звернути увагу при заповненні розділу 6 ІПР «Навчання за розкладом»?

Обираючи підхід до формування розкладу, важливо орієнтуватись на рівень підтримки, визначений в ІПР та на індивідуальні можливості дитини

⁴⁰ Про затвердження Типових штатних нормативів закладів загальної середньої освіти: наказ Міністерства освіти і науки України від 12.01.2016 № 8 [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0184-16#Text>

⁴¹ Про внесення змін до постанов Кабінету Міністрів України з питань діяльності спеціальних закладів загальної середньої освіти: постанова Кабінету Міністрів України від 30 серпня 2022 р. № 979 [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/979-2022-n#Text>

з ООП (працездатність, втомлюваність, соматичні захворювання та/або обов'язковий прийом ліків тощо).

За загальним розкладом класу навчаються діти із 1–2 рівнем підтримки, тобто вони відвідують усі уроки без змін. Адаптований розклад рекомендується розробляти для дітей, які мають 3–5 рівень підтримки.

Під час розробки адаптованого розкладу уроків треба враховувати особливості психофізичного розвитку та динаміку розумової працездатності дитини з ООП. А під час реалізації адаптованого розкладу тривалість уроку може зменшуватися, а перерви – збільшуватися.

Розклад затверджується керівником закладу освіти та оформлюється у додатках до ІПР.

Розділ 7 ІПР «Забезпечення асистента учня (учениці)»

Окрема категорія дітей потребує персонального супроводу в просторі закладу освіти, який забезпечуватиме асистент учня/учениці. Саме асистент дитини здійснює корекцію небажаної поведінки, допомагає в пересуванні та забезпечує соціально-побутові потреби. На відміну від асистента вчителя, асистент дитини здійснює індивідуальну підтримку учня/учениці.

Потреба в асистенті учня/учениці, супроводі під час інклюзивного навчання визначається у висновку ІРЦ (розділ 8).

Функції асистента дитини:

- ◆ допомагає дитині в самообслуговуванні;
- ◆ підтримує у спілкуванні (зокрема за допомогою жестової мови);
- ◆ організовує харчування та пересування;
- ◆ забезпечує безпеку та спостереження за станом здоров'я (наприклад, прийом ліків);
- ◆ сприяє проведенню дозвілля та організовує денний відпочинок.

АСИСТЕНТ УЧНЯ/УЧЕНИЦІ

☒ Не є педагогічним працівником та не призначається на посаду керівником закладу освіти	☒ Є учасником освітнього процесу
	☒ Може бути одним із батьків (іншим законним представником) або уповноваженою ними особою
	☒ Може бути соціальним працівником, який/яка надає соціальну послугу супроводу під час інклюзивного навчання

Асистент дитини долучається до складу команди супроводу та має сприяти досягненню визначених цілей розвитку в питаннях соціалізації, комунікації та соціально-побутової орієнтації.

Забезпечення супроводу дитини з ООП

У лютому 2022 року набув чинності Державний стандарт соціальної послуги «Супровід під час інклюзивного навчання»⁴².

Цей Державний стандарт визначає зміст, обсяг, умови та порядок надання соціальної послуги супроводу під час інклюзивного навчання. Про потребу в супроводі для дитини з ООП у закладі освіти зазначається у висновку ІРЦ.

Соціальна послуга супроводу під час інклюзивного навчання передбачає комплексну підтримку:

- пересування;
- самообслуговування;
- комунікації;
- харчування;
- орієнтації у просторі;

⁴² Про затвердження Державного стандарту соціальної послуги супроводу під час інклюзивного навчання: наказ Міністерства соціальної політики від 23.12.2021 № 718 [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0072-22#Text>

- забезпечення безпеки в приміщенні, на території закладу освіти, на іншій території під час екскурсій, навчальних поїздок, інших заходів, передбачених освітнім процесом.

Алгоритм дій для отримання соціальної послуги за рахунок бюджетних коштів

- Письмова заява до виконавчого органу сільської, селищної, міської ради від батьків дитини, до якої додається висновок ІРЦ із зазначеною у ньому потребою дитини у супроводі під час інклюзивного навчання.
- Ухвалення відповідного рішення про надання соціальної послуги за рахунок бюджетних коштів, або ж відмова у її наданні (відповідно до Порядку організації надання соціальних послуг⁴³).

Деталі надання соціальної послуги

- ◆ Супровід дитини під час інклюзивного навчання здійснюється асистентом дитини після оцінювання індивідуальних потреб дитини, складання індивідуального плану соціальної послуги та укладення договору про надання соціальної послуги.
- ◆ Індивідуальні потреби дитини оцінює фахівець із соціальної роботи із залученням команди психолого-педагогічного супроводу дитини протягом 5 робочих днів.
- ◆ Через 30 днів з дати надання соціальної послуги може проводитися повторне оцінювання індивідуальних потреб дитини з метою коригування індивідуального плану надання соціальної послуги «Супровід під час інклюзивного навчання».
- ◆ Ініціатором повторного оцінювання індивідуальних потреб може бути надавач соціальної послуги, отримувач соціальної послуги, один із батьків, керівник закладу освіти або уповноважена ним особа (зокрема, асистент вчителя).

---

⁴³ Про організацію надання соціальних послуг: постанова Кабінету Міністрів України від 01.06.2020 р. № 587 [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/587-2020-п#Text>

Заповнюємо розділ 8 ІПР «Забезпечення допоміжними засобами навчання»

До допоміжних засобів для навчання належать пристрої, обладнання, засоби та технології, що використовуються з технічною, дидактичною, методичною, функціональною, навчально-розвивальною, ігровою, комунікативною метою для покращення навчальної діяльності, розвитку навичок комунікації та забезпечення надання особам із особливими освітніми потребами підтримки в освітньому процесі.

Забезпечення необхідними допоміжними засобами для навчання, що дають змогу опанувати освітню програму, здійснюється за рахунок державного та місцевих бюджетів, коштів засновників таких закладів, інших джерел, не заборонених законодавством, відповідно до Порядку забезпечення допоміжними засобами для навчання осіб з особливими освітніми потребами у закладі освіти⁴⁴.

Команда психолого-педагогічного супроводу визначає перелік допоміжних засобів для навчання дитини з ООП, враховуючи її потреби⁴⁵.

Розділ 9 ІПР «Потреба в розумному пристосуванні»

Розумне пристосування – це запровадження, якщо це потрібно в конкретному випадку, необхідних модифікацій і адаптацій із метою забезпечення реалізації особами з особливими освітніми потребами конституційного права на освіту нарівні з іншими особами⁴⁶.

Немає універсальної формули, стандарту забезпечення розумного пристосування, оскільки всі діти – різні, мають різні функціональні порушення й потребують різних пристосувань.

---

⁴⁴ Про затвердження Порядку забезпечення допоміжними засобами для навчання осіб з особливими освітніми потребами у закладах освіти: постанова Кабінету Міністрів України від 09.12.2020 р. № 1289 [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1289-2020-n#Text>

⁴⁵ Про затвердження Типового переліку допоміжних засобів для навчання (спеціальних засобів корекції психофізичного розвитку) осіб з особливими освітніми потребами, які навчаються в закладах освіти: наказ Міністерства освіти і науки України від 23 квітня 2018 № 414 [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0582-18#Text>

⁴⁶ Про освіту: Закон України [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>

Прояви розумного пристосування у школі:

- * поліпшення фізичного середовища (плаский вхід, пандуси, кольорове маркування сходів, стін, якісне освітлення, відсутність порогів, зміна місця класу (з третього поверху на перший));
- * надання учням з ООП додаткового часу під час складання контрольних робіт;
- * допоміжні технології (комп'ютер із сенсорним екраном, інтерактивні дошки, програмне забезпечення для перекладу шрифтом Брайля тощо);
- * використання матеріалів у альтернативних форматах;
- * надання послуги перекладу жестовою мовою;
- * використання підйомника;
- * застосування допоміжних технологій у навчанні, під час іспитів, ЗНО.

Розділ 10 ІПР «Особливості проведення оцінювання»

Оцінювання результатів навчання дітей з ООП здійснюється за системою та загальними критеріями оцінювання, затвердженими МОН, та з урахуванням індивідуального навчального плану, розробленого для дитини. При оцінюванні результатів навчання дітей з ООП слід враховувати можливості дитини та її психофізичні особливості. Для цього команда психолого-педагогічного супроводу разом з батьками може розробляти індивідуальні критерії оцінювання для дитини з ООП. Оцінювання слід здійснювати за обсягом і характером матеріалу, визначеними індивідуальним навчальним планом.

Варто пам'ятати, що рівні навчальних досягнень — однакові для всіх учнів, а критерії оцінювання для дитини з нормотиповим розвитком та дитини з особливими освітніми потребами — різні.

Заповнюючи розділ 11 ІПР «Потреба у продовженні строків навчання», звертаємо увагу:

- тривалість здобуття повної загальної середньої освіти дітьми з ООП, які навчаються в інклюзивних класах, може бути продовжена на один рік на рівні початкової освіти та/або на один рік на рівні базової середньої освіти відповідно до індивідуальної освітньої траєкторії^{47 48} ;
- потребу у продовженні тривалості навчання визначає команда психолого-педагогічного супроводу не пізніше ніж за півроку до завершення навчання. Це зазначається у протоколі засідання команди супроводу та є підставою звернення до ІРЦ для повторної комплексної оцінки розвитку дитини.

На підставі висновку про повторну психолого-педагогічну оцінку розвитку дитини та заяви одного з батьків (іншого законного представника) дитини рішення щодо продовження тривалості навчання приймається педагогічною радою та вводиться в дію наказом керівника закладу освіти.

---

⁴⁷ Про встановлення тривалості здобуття освіти у закладах загальної середньої освіти для дітей з особливими освітніми потребами: постанова Кабінету Міністрів України від 23.03.2003 р. № 585 [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/585-2003-п#Text>

⁴⁸ Порядок організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти: Постанова Кабінету Міністрів України від 15 вересня 2021 р. № 957 [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/957-2021-п#Text>

Розділ 4. Шукаємо ресурси для якісного інклюзивного навчання в закладі освіти

Якісні інклюзивні освітні послуги у школі – результат грамотного менеджменту, інвестицій з боку засновника, а також роботи педагогів, участі у цьому процесі всіх учнів.

Директор школи має акумулювати й направити у правильне русло всі ресурси закладу та громади. І під ресурсами тут слід розуміти не лише фінансові, що дають змогу організувати інклюзивне середовище, але й часові, людські та всі інші, які можуть прямо або опосередковано впливати на те, чи школа буде готова до навчання дітей з особливими освітніми потребами, наскільки комфортно вони себе почуватимуть, чи матиме школа необхідні команду та обладнання для навчання тощо.

РЕСУРСИ					
Час	Знання	Кадри	Фінанси	Співпраця	Середовище
Стратегічне планування	Нормативна база	Професійний розвиток педагогів	Фінансова автономія	Спеціальні школи	Комунікація з батьками дітей з ООП
Міжвідомча співпраця	Підвищення кваліфікації директора	Навчання і підтримка вчителів	Співпраця із засновником	Заклади вищої освіти	Комунікація батьків між собою
		Мотивація		ІРЦ, центри професійного розвитку	Ресурсні зустрічі для педагогів
				Громадські організації	Залучення учнівського самоврядування

ЧАС

Керівнику школи важливо використати цей ресурс, щоб заздалегідь спланувати діяльність закладу, підготувати педагогів та середовище до інклюзивного навчання.

Ризиковано розпочинати шлях до інклюзії тоді, коли батьки дітей з ООП вже прийшли до школи. В такому разі часу для організації процесу може бути замало. Тому директору важливо проявити проактивну позицію та налагодити співпрацю з органом управління освітою, закладами дошкільної освіти в межах території обслуговування школи, інклюзивно-ресурсним центром, медичними закладами, що опікуються дітьми з особливими освітніми потребами. Так керівник буде заздалегідь знати контингент дітей з ООП, які потенційно можуть прийти до школи.

Стратегічне планування

Стратегічне планування заощадить директору школи час та дасть змогу запобігти хаосу. Адже наявність чіткого плану й розуміння, куди рухатись, позбавляють зайвих, непотрібних дій.

Завдяки стратегії у питанні організації інклюзивного навчання можна також спланувати фінансові надходження – директор розумітиме, коли школа отримає кошти з субвенції, щоб запланувати необхідні закупівлі.

Міжвідомча співпраця

Для міжвідомчої співпраці створюються багатопрофільні команди, що складаються з фахівців, представників різних сфер, які працюють над забезпеченням добробуту дітей, об'єднують і координують свої підходи та втручання в інтересах дитини.

Алгоритм реалізації міжвідомчої співпраці

1. Виявлення проблеми
2. Направлення до фахівців, які можуть оцінити проблему
3. Надання підтримки
4. Контроль та відслідковування прогресу

Приклад реалізації міжвідомчої співпраці

- ▶ Медики визначили певну проблему в розвитку дитини.
- ▶ Батьки бачать проблему, для визначення шляхів її подолання звертаються до ІРЦ.
- ▶ Фахівці ІРЦ проводять комплексну оцінку дитини, надають висновок і супроводжують дитину в складі команди супроводу в закладі освіти.

- ▶ Заклад освіти співпрацює з батьками, фахівцями ІРЦ, за потреби — з соціальними службами, залучає додаткових педагогів для супроводу дитини під час навчання.
- ▶ В закладі освіти вчителі, асистент вчителя, асистент дитини (за потреби), корекційні педагоги надають необхідну підтримку дитині з ООП, яку визначили фахівці ІРЦ.
- ▶ Всі фахівці періодично проводять моніторинг та визначають рівень досягнутих результатів дитини з ООП.

ЗНАННЯ

Інформація та знання, як її використати, — важливий ресурс. Адже подекуди наявність, наприклад, достатньої кількості коштів за браку знань щодо їх ефективного та коректного використання дають не той результат, який очікується.

Директору в питанні організації інклюзивного навчання важливо добре орієнтуватися у нормативно-правовій базі, зокрема детально ознайомитися з наказом Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Типового переліку спеціальних засобів корекції психофізичного розвитку осіб з особливими освітніми потребами, які навчаються в інклюзивних та спеціальних класах (групах) закладів освіти»⁴⁹. У цьому документі директор школи знайде перелік обладнання, яке необхідно закупити для дітей з ООП залежно від потреб.

Важливо також підвищувати кваліфікацію у питаннях організації інклюзивного навчання, відвідувати освітні заходи і тренінги про забезпечення безбар'єрного доступу, розумного пристосування тощо.

ФІНАНСИ

Фінансова автономія

Фінансова автономія — той ресурс, що допоможе школі оперативної отримати кошти з субвенції та використати їх на закупівлю необхідного обладнання для навчання дітей з особливими освітніми потребами.

---

⁴⁹ Про затвердження Типового переліку допоміжних засобів для навчання (спеціальних засобів корекції психофізичного розвитку) осіб з особливими освітніми потребами, які навчаються в закладах освіти: наказ Міністерства освіти і науки України від 23 квітня 2018 № 414 [Електронний ресурс] — Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0582-18#Text>

В іншому випадку, коли фінансами оперують органи управління освітою громади, директор має подати клопотання про закупівлю необхідного обладнання і чекати, коли його закуплять та передадуть закладу освіти. На це, звісно, потрібен додатковий час.

Співпраця із засновником

Директору школи важливо пам'ятати, що відповідальність за організацію, стан та якість інклюзивного навчання покладено не лише на керівника закладу, але і на засновника.

Засновник має повноваженнями виділяти відповідні кошти та здійснювати заходи з матеріально-технічного і педагогічного забезпечення. Від керівника закладу значною мірою залежить, чи буде засновник виділяти необхідне додаткове фінансування для облаштування інклюзивного освітнього середовища. Тому налагодити співпрацю між школою та її засновником вкрай важливо.

Органи державної влади, місцевого самоврядування та заклади освіти створюють для учнів умови для здобуття освіти шляхом:

- ◆ належного **фінансового, кадрового, матеріально-технічного, методичного** забезпечення закладів освіти;
- ◆ **підвезення** учнів до закладів освіти і у зворотному напрямку;
- ◆ забезпечення **доступності** території закладів освіти, будівель, споруд та приміщень для учнів, забезпечення **універсального дизайну, розумного пристосування**;
- ◆ забезпечення необхідними **допоміжними засобами** для навчання, що дають змогу опанувати освітню програму;
- ◆ облаштування та обладнання **ресурсної кімнати та медіатеки**;
- ◆ **залучення фахівців** (із числа працівників закладу освіти та/або додатково залучених фахівців) для надання корекційно-розвиткових та психолого-педагогічних послуг (допомоги) відповідно до потреб учнів;
- ◆ забезпечення **доступу учнів до інтернету**, а також за потреби – до термінального та спеціального **допоміжного обладнання**⁵⁰.

⁵⁰ Порядок організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти: постанова Кабінету Міністрів України від 15.09.2021 р. № 957 [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/957-2021-n#Text>

Виплати і доплати працівникам, передбачені законодавством

З державної освітньої субвенції:

- всім педагогам, які працюють в інклюзивних класах, – доплати у граничному розмірі **20 % від посадового окладу**;
- асистентам вчителів – доплати у граничному розмірі **20 % від посадового окладу**;
- **20 % керівнику** закладу освіти, в якому організовано навчання осіб з особливими освітніми потребами і створено три і більше інклюзивних класи;
- **20 % заступнику** керівника з навчально-виховної роботи, в якому організовано навчання осіб з особливими освітніми потребами і створено три і більше інклюзивних класи, в обов'язки якого входить організація інклюзивного навчання осіб з особливими освітніми потребами;
- **10–15 %** – вчителям, викладачам та іншим педагогічним працівникам у закладах загальної середньої, професійної (професійно-технічної) та фахової передвищої освіти за **завідування ресурсними кімнатами**⁵¹.

З субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на надання державної підтримки особам з ООП:

- педагогам за проведення додаткових психолого-педагогічних і корекційно-розвиткових занять (послуг), що визначені індивідуальною програмою розвитку;
- на придбання спеціальних засобів корекції психофізичного розвитку.

СПІВПРАЦЯ

Спеціальні школи

Керівники та педагоги спеціальних шкіл володіють знаннями й досвідом, які можуть допомогти організувати якісне інклюзивне навчання. Цей досвід – корисний ресурс, який варто використовувати. Наприклад, вчителі можуть навчатись у педагогів спеціальних шкіл, переймати у них досвід та

---

⁵¹ Деякі питання встановлення підвищень посадових окладів (ставок заробітної плати) та доплат за окремі види педагогічної діяльності у державних і комунальних закладах та установах освіти: постанова Кабінету Міністрів України 28.12.2021 р. № 1391 [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1391-2021-n#Text>

спеціальні знання. А останні у свою чергу можуть переходити працювати зі спеціальної школи до інклюзивних класів загальної середньої освіти.

Заклади вищої освіти

Студенти педагогічних закладів вищої освіти – ресурс для школи. Це молоді фахівці, яким цікаво прийти до школи ще під час навчання на практику та залишитись працювати в закладі надалі.

Для керівника студенти вищих педагогічних закладів освіти – ще один варіант вирішення кадрової проблеми. Тому керівник має діяти проактивно та налагоджувати співпрацю із закладами вищої освіти поблизу школи, запрошувати студентів до співпраці.

Інклюзивно-ресурсні центри

Інклюзивно-ресурсні центри – важливі партнери, бо володіють унікальною інформацією та знаннями про дитину з ООП, оскільки саме вони проводять комплексну оцінку та системний кваліфікований супровід дітей з ООП в закладах освіти.

Фахівці ІРЦ входять до складу команд супроводу, надають підтримку вчителям, батькам та дітям з ООП, створюють сприятливі умови у закладі освіти для подолання освітніх труднощів, зокрема тих, що виникли внаслідок психологічної травми. Фахівці ІРЦ визначають особливі освітні потреби та освітні труднощі, розробляють рекомендації щодо індивідуальної освітньої траєкторії, модифікації чи адаптації навчальних програм, організації освітнього середовища, особливості організації надання психолого-педагогічних, корекційно-розвиткових послуг.

Ресурсні центри підтримки інклюзивної освіти (РЦПІО)

В кожній області та м. Києві створено ресурсні центри (РЦПІО) як структурний підрозділ закладу післядипломної педагогічної освіти.

Основними завданнями центру підтримки інклюзивної освіти є здійснення методичного та аналітичного забезпечення діяльності інклюзивно-ресурсних центрів та методичного забезпечення навчання та підвищення кваліфікації педагогічних працівників ІРЦ і закладів освіти щодо навчання дітей з особливими освітніми потребами.

Керівник закладу освіти може звернутись до РЦПІО для організації проведення тренінгів, семінарів, вебінарів для підвищення професійної компетентності педагогічних працівників закладу освіти щодо навчання дітей

з ООП, а також отримати консультативно-методичну допомогу з питань навчання дітей з особливими освітніми потребами.

При пошуку фахівців для проведення додаткових корекційно-розвиткових занять керівник закладу може звернутись до РЦПІО, оскільки вони проводять аналіз даних щодо фахівців, які надають психолого-педагогічні, корекційно-розвиткові послуги дітям з особливими освітніми потребами (їхній професійний рівень, місце роботи тощо)⁵².

Центри професійного розвитку педагогічних працівників

Основне завдання центрів професійного розвитку – це допомога й підтримка вчителю, а не контроль.

Центри узагальнюють та поширюють інформацію про можливості професійного розвитку освітян: програми підвищення кваліфікації, вебресурси та інші інструменти, які можуть стати в пригоді для професійного зростання педагогів.

Центри допомагають педагогам зорієнтуватися серед пропозицій суб'єктів підвищення кваліфікації, допомагають зробити вибір, зрозуміти, на якому рівні перебуває вчитель, яких цілей прагне досягти й за допомогою чого він це може зробити.

Керівник закладу освіти для покращення професійного розвитку педагогічних працівників, надання психологічної підтримки, проведення супервізії, розроблення документів закладу освіти може звернутись до центрів для консультування⁵³.

---

⁵² Про затвердження Положення про інклюзивно-ресурсний центр: Постанова Кабінету Міністрів України від 12.07.2017 р. № 545 [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/545-2017-n#Text>

⁵³ Деякі питання професійного розвитку педагогічних працівників: постанова Кабінету Міністрів України від 29 липня 2020 р. № 672 [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/672-2020-n#Text>

Розділ 5. Моніторинг якості інклюзивного навчання як складова внутрішньої системи забезпечення якості освіти

Умовою успішної реалізації освітньої політики є її наскрізність. Це стосується і впровадження інклюзії у закладі. Інклюзивне навчання може бути ефективним за умови реалізації його у всіх напрямках освітньої діяльності. Це важливо розуміти при побудові системи моніторингу якості інклюзивного навчання у закладі як складової внутрішньої системи забезпечення якості.

Реалізація аспектів інклюзивного навчання за напрямами освітньої діяльності

1. Освітнє середовище закладу освіти

- * **Безпека і комфорт навчання та праці.** Можна забезпечити через застосування принципів універсального дизайну або безбар'єрного доступу до території закладу освіти та всіх його приміщень.
- * **Доброзичлива атмосфера підтримки дитини, орієнтація на її потреби і можливості.**
- * **Технічне обладнання, без якого нерідко неможливе інклюзивне навчання.** Необхідне обладнання може бути досить специфічним, зважаючи на особливі освітні потреби дітей. Наприклад, обладнання ресурсної кімнати на 100 % залежить від потреб дітей.
- * **Допоміжні засоби для навчання, необхідні для адаптації дітей з ООП.** У деяких випадках потрібне спеціальне програмне забезпечення.
- * **Облаштування навчального кабінету, яке потребує адаптації.** Нерідко виникає необхідність у створенні в кабінеті куточків для усамітнення, додаткового освітлення тощо.

2. Система оцінювання результатів навчання учнів

- * **Поточне оцінювання.** Оцінювання здійснюється на основі загальних підходів та критеріїв оцінювання, але обов'язково з урахуванням особливих освітніх потреб дитини.
- * **Підсумкове оцінювання.** Адаптація навчального матеріалу, а тим більше модифікація потребують розроблення критеріїв оцінюван-

ня результатів навчання учнів з ООП. Критерії оцінювання розробляються вчителем і є складовою частиною ІПР.

- * **Формувальне оцінювання.** Формувальне оцінювання потребує особливої уваги, адже дітям, які мають ті чи інші труднощі, дуже важлива підтримка вчителя, спрямованість на успішну навчальну діяльність. Будь-яка особиста перемога, яка нам здається незначною, для дитини з ООП є справжнім проривом. Використовуючи прийоми формувального оцінювання, вчитель спрямовує дитину на такі перемоги.

3. Педагогічна діяльність вчителів

- * **Розробка індивідуальної програми розвитку** є важливою запорукою успішної навчальної діяльності дитини.
- * **Адаптація/модифікація змісту навчального матеріалу** здійснюється відповідно до індивідуальних можливостей дітей з ООП.
- * **Особливість прийомів роботи в інклюзивних класах:** чергування перерв, дотримання відповідності темпу навчального заняття індивідуальним можливостям дитини, використання допоміжних засобів для навчання тощо.
- * **Залучення учнів з ООП до спільної роботи** сприятиме підтримці дітей, а це позитивно позначиться на їхніх успіхах у навчальній діяльності.
- * **Взаємодія з асистентом вчителя** суттєво підвищує ефективність педагогічного процесу. Для успішної роботи в інклюзивних класах потрібна чітка і злагоджена взаємодія вчителя і асистента. Також вчитель і асистент можуть практикувати паралельне або почергове викладання.
- * **Співпраця між педагогічними працівниками** є одним з чинників, що впливає на безперервний процес вдосконалення професійної майстерності.
- * **Участь у професійних спільнотах** сприяє професійному розвитку педагогічних працівників, їхній психологічній підтримці та консультуванню з впровадження компетентнісного, особистісно орієнтованого, діяльнісного, інклюзивного підходів до навчання здобувачів освіти і нових освітніх технологій.

4. Управлінські процеси закладу освіти

- * **Розроблення або внесення змін до стратегії розвитку школи**, один із напрямів якої спрямовується на розвиток інклюзивного навчання в закладі освіти.
- * Забезпечення систематичної та ефективної **роботи команд супроводу**.
- * **Забезпечення закладу освіти фахівцями**, які забезпечують освітній процес в інклюзивних класах.
- * **Координація підвищення кваліфікації педагогічних працівників** за напрямом «Інклюзивне навчання».
- * **Координація психологічного супроводу інклюзивного навчання**.

Безперервне поліпшення якості неможливе без всебічного вивчення та оцінювання. Тому за кожним напрямом необхідно розробити правила, критерії якості, індикатори (показники) якості, інструменти вивчення, джерела отримання інформації.

Розробляючи правила, критерії та індикатори, що визначають якість інклюзивного навчання, за основу можна взяти Порядок проведення інституційного аудиту закладів загальної середньої освіти⁵⁴. Втім, треба пам'ятати, що кожен заклад освіти є унікальним, в школі знаходиться різна кількість дітей з ООП, з різними потребами, рівнями підтримки, тому може виникнути необхідність у розробленні власних правил і критеріїв, які визначають якість інклюзивного навчання у вашій школі. Також, враховуючи умови роботи закладу, можливо розробити і власні інструменти вивчення, що допоможуть системно вивчити рівень якості інклюзивного навчання.

Якість інклюзивного навчання розглядається в структурі процедури самооцінювання освітньої діяльності. Результати самооцінювання можуть бути висвітлені у щорічному звіті про освітню діяльність або у звіті керівника закладу освіти. Інклюзивне навчання розглядається у звіті окремим розділом. За результатами самооцінювання заклад робить висновки про стан інклюзивного навчання та визначає напрями діяльності, що потребують особливої уваги, визначає заходи, що допоможуть розв'язати проблеми. Ці заходи фіксуються в річному плані роботи.

---

⁵⁴ Порядок проведення інституційного аудиту закладів загальної середньої освіти: наказ Міністерства освіти і науки України від 09.01.2019 р. № 17 [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0250-19#Text>

Додаткові джерела інформації для проведення самооцінювання

◆ Абетка для директора⁵⁵

Абетка – це збірка порад, створена, щоб підтримати директорів шкіл у розбудові внутрішньої системи забезпечення якості освіти. Наскрізним компонентом у внутрішній системі забезпечення якості освіти є інклюзивне навчання. Керівник закладу може використати запропоновані в Абетці вимоги та критерії для оцінювання якості інклюзивного освітнього середовища закладу освіти, управлінських процесів впровадження інклюзивного навчання, якості педагогічної діяльності, системи оцінювання навчальних досягнень учнів з особливими освітніми потребами.

◆ Посібник «Індекс інклюзії»⁵⁶

Це добірка практичних матеріалів, спрямованих на планування розвитку інклюзивного освітнього середовища для всіх учасників освітнього процесу, розробки стратегії інклюзії, виявлення і усунення бар'єрів, які стоять на шляху розвитку інклюзії, а також розробки стратегії розвитку закладу на основі аналізу сильних і слабких сторін у розвитку інклюзії на рівні закладу освіти.

Чекліст для самооцінювання якості інклюзивного навчання

Починаючи процес самооцінювання закладу, керівник може скористатись переліком питань для самоаналізу ситуації у закладі з впровадження інклюзивного навчання. Цей перелік не є вичерпним, адже кожен заклад – унікальний.

---

⁵⁵ Абетка для директора [Електронний ресурс] // 2-ге видання. – 2022. – Режим доступу до ресурсу: https://sqe.gov.ua/wp-content/uploads/2021/08/Abetka_dyrektora_2021_SQE_SURGe.pdf

⁵⁶ Навчально-методичний посібник «Індекс інклюзії: загальноосвітній навчальний заклад» [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/3016/1/Sofiy_N_Index_Inklus_ZNZ.pdf

ОРГАНІЗАЦІЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

- ☑ Стратегію закладу розроблено з урахуванням поетапного створення інклюзивного освітнього середовища
- ☑ Створено інклюзивне освітнє середовище в закладі освіти
- ☑ Освітня програма містить корекційно-розвитковий складник (включає індивідуальні навчальні плани учнів 2–5 рівнів підтримки)
- ☑ Річний план роботи включає заходи з формування інклюзивного середовища
- ☑ Річний план роботи включає заходи з упровадження педагогічних технологій в роботі з дітьми з ООП
- ☑ Річний план роботи включає заходи з інформаційно-просвітницької роботи з батьками (наявний план роботи з батьками дітей з ООП)
- ☑ Розроблено положення про команду супроводу
- ☑ Команду супроводу створено для кожної дитини з ООП на інклюзивному навчанні (1–5 рівнів підтримки) і на педагогічному патронажі
- ☑ Наказом затверджено склад кожної команди супроводу
- ☑ Індивідуальні програми розвитку учнів розроблено та затверджено впродовж 2 тижнів з дня зарахування дітей з ООП (розміщені в АС «ІРЦ»)
- ☑ Розроблено та погоджено педагогічною радою форму/шаблон індивідуального навчального плану
- ☑ Індивідуальна програма розвитку включає індивідуальний навчальний план з додатками адаптованих, модифікованих програм предметів
- ☑ Укладено цивільно-правові договори з фахівцями для проведення корекційно-розвиткових занять
- ☑ Затверджено корекційно-розвиткові програми
- ☑ Фінансування здійснюється за рівнями підтримки (обладнання і КРЗ)

- ☑ Для всіх педагогів, які працюють з дітьми з ООП, розроблено посадові інструкції
- ☑ Забезпечено в повному обсязі педагогічними кадрами для надання корекційно-розвиткових занять та психолого-педагогічного супроводу всіх дітей з ООП
- ☑ За висновком ІРЦ та заявою батьків надається соціальна послуга дітям з ООП (асистент дитини)
- ☑ За заявою батьків створено інклюзивну групу подовженого дня
- ☑ Складено та затверджено графіки проведення корекційно-розвиткових занять

Діти

- ☑ Всі діти, які проживають в районі, закріпленому за школою, навчаються в ЗЗСО та отримують знання згідно з індивідуальними потребами (немає дітей, які не навчаються)
- ☑ Всі діти, батьки яких написали заяви для зарахування та організації інклюзивного навчання, навчаються в закладі
- ☑ Для кожної дитини з ООП створено команду супроводу, в яку обов'язково входять батьки
- ☑ Для всіх дітей, згідно з потребами та висновками ІРЦ, створено адаптоване освітнє середовище
- ☑ Корекційно-розвиткові заняття проводяться згідно з висновками ІРЦ і ІПР
- ☑ Оцінювання відбувається згідно з критеріями, розробленими вчителями та зазначеними в ІПР
- ☑ Всі діти навчаються за освітньою програмою закладу освіти
- ☑ Для кожної дитини, якій визначено в ІПР модифіковану програму предмета, її розроблено і розміщено в ІПР

Педагоги

- ☑ Педагоги підвищують кваліфікацію за особисто визначеною потребою за кошти, передбачені законодавством
- ☑ Всім педагогам виплачуються надбавки за роботу в інклюзивних класах у розмірі 20 %

- Педагоги, які викладають предмет, визначений в ІПР адаптованим/модифікованим, розробляють адаптовані/модифіковані програми предметів
- Педагоги і асистент вчителя спільно готуються до навчального заняття
- В поурочних планах вчителі й асистенти складають адаптовані та/або модифіковані завдання
- Розробляють критерії оцінювання, які зазначені в ІПР, на основі загальних підходів та критеріїв оцінювання з урахуванням ООП
- Педагоги ведуть документацію, звітність, зазначену в посадовій інструкції

Батьки

- Обирають заклад освіти
- Знають, що дитина навчається за освітньою програмою закладу
- Ознайомлені з критеріями оцінювання дитини
- Входять до складу команди супроводу
- погодили, підписали, отримали копії індивідуальної програми розвитку, індивідуального навчального плану, модифіковану програму предмета, розклад корекційно-розвиткових занять дитини

